

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Nikola Bradáčová

Vybrané psychologické aspekty kolektivní viny

Selected psychological aspects of collective blame

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Marek Vranka

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. Ing. Marku Vrankovi za jeho nesmírnou trpělivost, ochotu a rady, které mi při vedení této diplomové práce udílel. Dále pak děkuji své rodině za podporu a pomoc a také svým přátelům z obou stran světa, kteří se mnou sdíleli všechny mé nesnáze při psaní této práce, ačkoliv ne vždy všem tématům rozuměli.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Soulu dne 21. 7. 2021

.....

Bc. Nikola Bradáčová

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je představit fenomén kolektivní viny z psychologického hlediska. Obsahem teoretické části je nejprve představení fenoménu jako takového, jeho podstaty a kontextu jeho výskytu. Následuje klíčová kapitola pojednávající o mechanismech atribuce kolektivní viny, jejích modelech, teoriích a přístupech. Dále se práce soustředí na interkulturní srovnání a na příbuzné jevy (fenomén zástupné pomsty, kolektivní tresty a další), které se k tématu vztahují a na kterých se přímo či nepřímo podílejí. Teoretickou část uzavírá kapitola o intervencích.

Výzkumná část se zabývá mechanismem atribuce kolektivní viny v souvislosti s potenciálními moderujícími faktory vycházejícími z předchozích výzkumů. Výzkum samotný představuje replikační studii navazující na práci Denson et al. (2006). Jedná se tedy o korelační studii, jejímž cílem bylo zmapovat, zdali je členství v určitém druhu skupin spjato s vyšším stupněm vnímané kolektivní zodpovědnosti, a také blíže prozkoumat, které ze sledovaných proměnných (moderujících) faktorů korelují s percepcí kolektivní viny. Výzkum je prováděn formou online dotazníku. Pro sběr byla využita databáze participantů laboratoře PLESS.

Výsledky výzkumu z velké části potvrzují závěry práce od Denson et al. (2006), zejména klíčový vztah mezi kolektivní vinou a entitativitou. Zároveň analýza ukázala na interagující vztah esenciality a entitativity, pozitivně signifikantně korelující s predikcí kolektivní viny. Také proměnné homogenita, commission a omission se ukázali jako relevantní prediktory kolektivní viny.

Tato práce jako taková spolu s výsledky výzkumu přispěje k všeobecnému porozumění fenoménu kolektivní viny a potenciálnímu využití při psychologických intervencích a preventivních programech zabývajících se příbuznou problematikou.

Klíčová slova

kolektivní vina; mechanismus viny; zástupná odplata; intervence

Abstract

This Master's degree thesis focus on introducing collective blame from the psychological point of view. The theoretical part begins by defining the phenomena in general, including the context of its occurrence. The key chapter follows, focusing on the mechanism of collective blame attribution, its model, theories, and approaches. Following chapter describes the intercultural comparison of collective blame. Next part address the related phenomena (vicarious retribution, collective punishments etc.). The final chapter is related to interventions in the context of collective blame phenomena.

The experimental part focuses on the mechanism of collective blame in relation to relevant moderating factors, based on previous studies. The research itself is a replication study, following the work of Denson et al. (2006). It is a correlation study that mainly focuses on whether membership in different types of groups is related to different levels of assigned collective blame, and also to explore which other included variables are correlating with collective blame attribution. The research data were collected through an online questionnaire. Respondents were mostly recruited through the database of the PLESS laboratory.

Our research's result mainly confirms the result of the original study from Denson et al. (2006), especially the key relationship between collective blame and entitativity. Also, the analysis has shown an interacting relationship between entitativity and essentiality, which positively and significantly correlates with the prediction of collective blame. At the same time, other variables homogeneity, commission, omission, has shown to be relevant predictors of collective blame as well.

This paper overall, including the result of its research part, contributes to the general understanding of collective blame from a psychological perspective and for including these findings in interventions and prevention programs related to this phenomenon.

Keywords

Collective blame; Mechanism of attribution; Vicarious retribution; Intervention

Obsah

Úvod	11
Literárně přehledová část.....	13
1. Kolektivní vina	13
1.1 Definice a podstata jevu.....	13
1.2 Kolektivní versus individuální vina.....	14
1.3 Kolektivní vina a percepce sociálních skupin	15
2. Teorie atribuce kolektivní viny	17
2.1 Entitativita	17
2.2 Atribuce prostřednictvím generalizace povahových rysů jedince na ostatní členy skupiny	20
2.3 Atribuce kolektivní viny a skupina jako jednotný celek	21
2.4 Atribuce kolektivní viny prostřednictvím přisuzování povahových rysů skupině jako ucelené jednotce	22
2.5. Vliv holistického uvažování na atribuci kolektivní viny.....	24
2.6 Další související faktory	25
2.6.1 Závažnost činu a jeho důsledků.....	25
2.6.2 Intencionalita činu	26
2.6.3 Commission-omission	28
3. Kulturní souvislosti atribuce kolektivní viny	29
3.1 Interkulturní srovnání	29
3.2 Možná vysvětlení interkulturních rozdílů.....	31
4. Kolektivní vina a její důsledky v rámci meziskupinového konfliktu.....	33
4.1 Skupinové emoce: hněv jako motivátor kolektivních činů a fenoménu skupinové pomsty	33
4.2 Zástupná odplata.....	35
4.2.1 Motivační faktory	36
4.2.2 Kognitivní faktory	36

4.2.3 Moderující faktory	37
4.3 Kolektivní tresty	38
5. Prevence a intervence kolektivní viny a jejích důsledků	40
5.1 Intervence v praxi	40
Výzkumná část	43
1. Výzkumný problém – cíle výzkumu, hypotézy a výzkumné otázky	43
Výzkumné otázky a hypotézy	44
2. Design výzkumného projektu	47
2.1 Typ výzkumu	47
2.2 Metody získávání dat	47
2.3 Složení dotazníku, definice proměnných	47
2.5 Etika výzkumu	50
3. Výzkumný soubor	51
4. Analýza dat a výsledky	51
3. Diskuse	61
Závěr	64
Seznam použité literatury	66
Seznam grafů	80
Seznam tabulek	81
Seznam zkratk	82
Příloha 1.: RM ANOVA testy sféricity I.	I
Příloha 2.: RM ANOVA testy sféricity II.	II

Úvod

Měli by být rodiče zodpovědní za činy svých dětí? Měli by být všichni Němci viněni za následky holocaustu? Lze selhání jednoho pracovníka vytýkat všem zaměstnancům společnosti? Jsou všichni muslimové zodpovědní za čin jednoho atentátníka stejné víry? Tyto a mnohé další otázky souvisejí s principem takzvané skupinové neboli kolektivní zodpovědnosti či viny.

Z principu není v moci psychologie odpovědět na otázku, jak by správně měla být zodpovědnost či vina atributovaná, ať už na jedince, či skupiny. Psychologie ale může zaznamenat okolnosti, za jakých k tomu dochází, a na základě toho vypracovat komplexnější modely a teorie, které procesy atribuce viny vysvětlují a předvídají (Chao et al., 2008). Představit, jak daleko se v tomto směru psychologie u fenoménu kolektivní viny zatím dostala, je hlavním cílem této práce.

Na téma kolektivní viny jsem narazila během svého studijního pobytu v rámci programu Erasmus na univerzitě v Groningenu. Tento fenomén byl spolu s mnoha dalšími vyzdvihován v rámci jejich prospektivní implementace do budoucích intervenčních programů, zaměřených na meziskupinové konflikty. Zejména aktuálnost a přesah tohoto jevu dalšími relevantními sociálně patologickými fenomény byly předmětem zájmu a hlavní motivací pro volbu tohoto tématu v rámci mé diplomové práce.

Cílem je proto shrnout dosavadní poznatky z oblasti psychologického výzkumu týkající se kolektivní viny, ukázat její souvislost s dalšími sociálně psychologickými fenomény a také vyzdvihnout potřebu porozumění tomuto fenoménu a jeho implikace do intervenčních a prevenčních programů, zejména v souvislosti s meziskupinovými konflikty, ale i s dalšími příbuznými tématy.

První kapitola teoretické části je obecněji zaměřená na definice, podstatu a specifikaci tohoto fenoménu. Je zde důležité nejen představit, co je podstatou fenoménu a jak se projevuje, ale především jej z jazykového hlediska terminologicky definovat, vzhledem k tomu, že dosavadní odborné psychologické práce toto téma přestavují pouze okrajově.

Druhá kapitola představuje klíčovou část této práce, protože jsou zde uvedeny hlavní dosavadní teorie, přístupy a výzkumy, zabývající se mechanismem kolektivní viny. V této kapitole jsou také sepsány další potenciálně významné faktory, které ještě nebyly

adekvátně výzkumně podloženy, nicméně existují relevantní předpoklady o jejich souvislosti s atribucí kolektivní viny.

Třetí kapitola se zabývá interkulturními odlišnostmi v souvislosti s atribucí kolektivní viny. Tato kapitola je důležitá, protože nám umožňuje srovnat, nakolik je mechanismus atribuce kolektivní viny skutečně závislý na kulturním zázemí respondentů a naopak, které jeho aspekty jsou všeobecně platné napříč odlišnými společnostmi.

Ve čtvrté kapitole jsou představeny související fenomény a důsledky kolektivní viny v rámci meziskupinových konfliktů. Tato kapitola má za cíl vnést širší kontext do celé problematiky a poukázat na její přesah s dalšími sociálně patologickými jevy.

Závěrečná kapitola teoretické části je věnována tématu intervencí. Shrnuje dosavadní snahy a úspěchy v této oblasti v rámci fenoménu kolektivní viny, ale také vyzdvihuje nedostatky a potenciální prostor pro zlepšení a navázání na ně.

Následující empirická část představuje praktické mapování mechanismů kolektivní viny a souvisejících moderujících faktorů. Cílem je replikovat jednu z významných výzkumných studií od Denson et al. (2006), zabývajících se touto problematikou, a zároveň rozšířit analýzu i na další relevantní proměnné. Výsledky výzkumu přispějí k všeobecnému porozumění mechanismu atribuce kolektivní viny a mohou sloužit jako podklad pro budoucí výzkumy, soustředující se na vytvoření jednotné teorie atribuce kolektivní viny nebo na implikace těchto poznatků v rámci intervencí.

Tato práce vychází primárně ze zahraniční literatury, a to jednak pro širší spektrum zdrojů, ale také zejména z důvodu absence české odborné literatury relevantní k dané problematice. V práci je citováno podle normy APA (2019).

Literárně přehledová část

1. Kolektivní vina

Kolektivní vina je fenomén, který provází lidskou společnost již po staletí. Jeho psychologickou stránkou se ale výzkumníci začali komplexněji zabývat až ke konci 20. století. Fenomén samotný zasahuje do širokého pole sociálně psychologických jevů, z nichž mnohé mají negativní důsledky, například fenomén odplaty, hate crimes, meziskupinové konflikty a další. Porozumět jeho mechanismům je proto velmi důležité. Nejprve je ale třeba vyjasnit si terminologické základy.

1.1 Definice a podstata jevu

V českém jazyce lze termín **kolektivní vina** potenciálně chybně zaměnit s termínem **kolektivní pocit viny**. Tyto dva termíny, ač k sobě mají v praxi velmi blízko, zastupují dva zcela odlišné úhly pohledu.

Kolektivním pocitem viny se rozumí subjektivní pocity viny příslušníků určité skupiny v souvislosti s negativním činem spáchaným jedním nebo více z jejích členů. Míra kolektivní viny v tom smyslu se může u jednotlivých členů lišit v závislosti na tom, zdali se na daném činu jakkoli podíleli, byli si ho vědomi nebo z něj byli později také viněni. V angličtině tento termín vystihuje pojem **collective guilt**.

Druhým termínem je **collective blame**. Ten zastupuje odlišný úhel pohledu, vyznačující se obviňováním jedince nebo jedinců z činu, na kterých se přímo nepodíleli, ale s jejichž původcem mají společné určité sociální vazby. Jedná se tedy o vnější atribuci viny, při které je zcela irelevantní, zdali se tito členové skupiny skutečně cítí být vinni, či nikoliv (Chiu & Hong, 1992; Hamilton, 1978; Lickel et al., 2003; Kwan & Chiu, 2014; Denson et al., 2006). A právě tento druhý pohled na kolektivní vinu představuje hlavní těžiště této práce.

Dalším důležitým termínem, který je nutné zmínit, je **kolektivní odpovědnost**, neboli **collective responsibility**, například za týmový projekt, za planetu nebo za prohraný zápas (Sankowski, 2005). V literatuře může být chápán buď jako synonymum k dříve zmiňovaným termínům, nebo jako potenciálně nadřazený výraz, pod nějž by se daly přiřadit oba dříve zmiňované. Přesto je ale důležité vyzdvihnout, že kolektivní zodpovědnost má na rozdíl od kolektivní viny více univerzální, neutrální ráz.

Zajímavým fenoménem, objevujícím se v souvislosti s kulturními rozdíly v kontextu kolektivní viny, je také takzvaný **proxy blaming**, neboli převzetí viny odpovědným zástupcem. Jedná se o specifickou formu kolektivní viny – různé výzkumy ji chápou buď jako podkategorii kolektivní viny, nebo jako samostatný fenomén. Častěji se s tímto termínem setkáváme ve výzkumech prováděných v asijském kulturním prostředí (Doosje et al., 1998; Zemba et al., 2006). Tento jev ovšem nepatří do hlavního okruhu zájmu této práce a nebude zde proto blíže zmiňován.

1.2 Kolektivní versus individuální vina

Klasické teorie týkající se atribuce zodpovědnosti se většinou soustředují na individuální stránku zodpovědnosti a na přímou kauzalitu následků. Obecně vzato jsou psychologická literatura a výzkum v tomto směru poměrně pestré (Shaver, 1985; Weiner, 1995).

Příkladem teorie atribuce viny s tímto základem je i studie od Heidera (1958), který přichází s pěti kritérii, na základě kterých naivní pozorovatel přisuzuje osobní zodpovědnost a vinu. Těmi jsou: Asociace, Kauzalita, Předvídatelnost, Odůvodnění a Intencionalita (neboli záměrnost). Dále také zmiňuje, že tato kritéria jsou hierarchicky seřazena dle hodnoty, kterou jim ve finální atribuci viny přičítáme. Prakticky lze tedy říci, že nejméně bychom vinili člověka, který je s danou událostí pouze nepřímo spojen (Asociace), a nejvíce toho, kdo se činu dopustil záměrně (Intencionalita) a ještě bez hlubšího odůvodnění. Heiderův koncept byl následně podpořen dalšími příbuznými studiemi (Fincham & Shultz, 1981; Shultz et al., 1981).

Psychologové soustředující se více na roli jedince v kontextu větších sociálních celků (např. organizací) rozšířili tyto modely o dva velmi významné termíny, jimiž jsou **sociální očekávání** a **sociální role** (Hamilton, 1978; Hamilton & Sanders, 1981; Lloyd-Bostock, 1983). V těchto modelech je pak vzato v potaz také to, že vina může být atribuována i na subjekty, které nemají s událostí žádné přímé spojení, zato jsou ale signifikantním způsobem propojeni s jedincem, který je za danou událost přímo zodpovědný. Typickým příkladem takovéto situace je, když v organizačním prostředí manažer převezme zodpovědnost za činy svého podřízeného (Hamilton, 1978; Hamilton, 1986).

Studie pojednávající o fenoménu kolektivní viny tedy poukazují na generalizaci zodpovědnosti za činy jedince na všechny příslušníky skupiny nebo skupin, jimiž je

členem. A to bez ohledu na to, zdali byli nebo nebyli v dané situaci osobně zainteresováni (Zemba, 2006; Cooper, 1968; Denson et al., 2006).

To, jakým způsobem tento proces probíhá, ovšem není zatím dostatečně prozkoumáno. Důležité je zmínit, že způsob, jakým nahlížíme na skupiny a jakým způsobem o nich uvažujeme, se i přes mnohé podobnosti a vzájemné souvislosti fundamentálně liší od způsobu, jakým takto činíme u jedinců, což má pak přímý důsledek i na to, jak a na základě čeho jim přisuzujeme nebo nepřisuzujeme vinu (Hamilton & Sherman, 1996; Wildschut et al., 2003).

Například z výzkumů od McConnell et al. (1997) víme, že při usuzování o jedincích využíváme takzvaný online-judgement, jehož výsledkem je vytvoření si jakéhosi situačně aktualizovaného jednotného dojmu o daném jedinci, na základě čehož pak interpretujeme a předvídáme jeho či její chování. V případě skupin ale tento časově relevantní komplexní dojem nevytváříme, protože zde využíváme takzvaný memory-based judgement. Ovšem i zde lze nalézt okolnosti, které tento model modifikují (blíže viz kapitola 2. Teorie kolektivní viny).

1.3 Kolektivní vina a percepce sociálních skupin

V dosavadním psychologickém výzkumu zabývajícím se touto problematikou převažovala otázka, proč vnímáme některé skupiny jako více morálně zodpovědné za chování svých členů a některé jako méně zodpovědné.

Vraťme se ještě jednou k příkladům ze samotného úvodu této práce. Proč lidé mívají tendenci vinit všechny muslimy za teroristické útoky, přisuzovat rodičům zodpovědnost za činy jejich dětí nebo se hněvat na celý fotbalový tým za prohraný zápas? Už při zběžném pohledu na tyto příklady lze rozpoznat, že okolnosti, za kterých bychom některé skupiny vinili za činy jejich členů, se mohou silně lišit. Pokud pomíneme subjektivní vnímání každého jedince a specifitu vnějších okolností, existuje skutečně všeobecné přesvědčení, že některým druhům skupin přisuzujeme více kolektivní zodpovědnosti nežli jiným?

Ověřit tento předpoklad bylo předmětem zájmu studie od Lickel et al. (2003). Ve svém výzkumu se zabývali jedním z případů střelby ve škole z roku 1999. Tento mediálně proslulý případ pojednává o události, kdy dva studenti z Columbine High School zastřelili 12 spolužáků, učitele a následně sami spáchali sebevraždu. Následkem byla mimo jiné

intenzivní společenská debata o tom, koho lze z celé události vinit. To, že hlavní vinu nesli oba chlapci, se stalo předmětem jednoznačné shody, ovšem mnozí se domnívali, že podíl na této nešťastné události mají i lidé z jejich blízkého okolí, v čele s rodinou, přáteli a učiteli (Lickel et al., 2003). Otázkou zůstává, na základě čeho takto usuzujeme? A co nás vede k tomu, že některým osobám a skupinám v okolí viníků přisuzujeme větší míru viny a jiným menší?

Lickel et al. (2003) blíže zkoumali vztah mezi atribucí kolektivní viny, entitativitou (vnímaná koheze skupiny, blíže viz kapitola 2.) a rolí autority. V své studii představují model atribuce kolektivní viny, jehož podstatou je, že vztah mezi viníkem a subjekty, na které je kolektivní vina atribována, je podpořen mírou entitativity, s tím, že tento vztah může být ještě navíc moderován dvěma proměnnými, *commission* (aktivní přispění k dané události) a *omission* (pasivní nezabránění dané události).

Výzkum se uskutečnil pouhých 9 dní po samotné události. Studie se specificky zaměřila na dvě skupiny, rodiny chlapců a jejich vrstevnickou skupinu, takzvanou Trenchcoat mafii, kterým byla v médiích přisuzována kolektivní vina nejčastěji. Výzkum byl proveden formou dotazníku, jenž mapoval, jak respondenti vnímali a hodnotili obě skupiny (Lickel et al., 2003). Autoři studie došli k důležitému závěru, že čím má dle našeho pohledu daná skupina větší míru soudržnosti, tím větší míru kolektivní viny pak členům této skupiny přisuzujeme. Zajímavým faktem také je, že v případě rodičů viníků byl vztah mezi vnímanou soudržností (entitativity) a kolektivní vinou více spjat s potenciálním zanedbáním hrozby (*omission*) než s možností, že se na daném aktu přímo či nepřímo spolupodíleli (*commission*). To ale v případě přátel (*peers*) obou chlapců bylo vnímáno odlišně. Z výzkumu vyplývá, že zde byl vztah mezi entitativity a kolektivní vinou moderován spíše potenciálním spolupodílením se na celé záležitosti (*commission*) nežli zanedbáním (*omission*) (Lickel et al., 2003).

Pokud to jednoduše shrneme, v případě rodičů obou viníků jim byla vyčítána spíše neschopnost situaci předvídat, či záměrné ignorování potenciálního nebezpečí, zatímco u blízkých kamarádů obou chlapců byla přisuzovaná vina spíše spjatá s potenciálním podezřením, že se na činech svých kamarádů nějak mohli podílet či je v tom podporovat skupiny (Lickel et al., 2003).

Tento výzkum prakticky demonstruje, že skutečně existují některé odlišnosti v atribuci viny na různé druhy skupin. Toto zjištění ale samo o sobě nestačí. Jakým

způsobem tyto rozdíly vznikají a co je jejich podstatou, je důležitou otázkou, na jejíž objasnění se zaměřuje následující kapitola.

2. Teorie atribuce kolektivní viny

Stejně jako u dalších jevů můžeme hledat příčinu atribuce kolektivní viny v kombinaci tří hlavních kategorií faktorů. Ty, jež se vztahují k usuzovateli (subjektivní pocity a vlastnosti toho, kdo vinu přisuzuje), dále ty, které spadají do vlastností toho, jehož viníme, a ty, které jsou dány vnějšími okolnostmi. Celkový mechanismus atribuce kolektivní viny je pak zcela jistě ovlivněn specifickou kombinací všech těchto tří kategorií. Odborná literatura zabývající se tímto fenoménem je však stále v tomto směru značně nedostatečná.

Dosavadní výzkumy zabývající se problematikou kolektivní viny se však primárně soustředily na přístupy a kognitivní strategie na straně usuzovatele. Specificky na vnímané či předpokládané charakteristiky skupiny, již je viník členem a na základě kterých pozorovatel generalizuje vinu na ostatní členy skupiny. V poli zájmu stojí také procesy a přístupy, které tuto generalizaci viny na základě těchto charakteristik umožňují.

V následujících podkapitolách budou shrnuty některé z přístupů a teorií, které se takto pokouší podstatu atribuce kolektivní viny vysvětlit. Tyto teorie jsou založeny na obdobných principech a v mnohém se překrývají. Spíše nežli odlišnými teoriemi bychom je mohli nazývat odlišnými úhly pohledu, popřípadě přístupy. Lze doufat v jejich propojení a sjednocení prostřednictvím budoucích výzkumů.

2.1 Entitativita

Entitativita, neboli vnímaná skupinová soudržnost, je na základě mnohých výzkumů velmi relevantní až klíčový faktor pro atribuci kolektivní viny. Je ve své podstatě obsažena ve většině teorií a výzkumů, zabývajících se atribucí kolektivní viny, a proto je důležité ji zde představit dříve, než se podíváme na teorie samotné.

2.1.1 Definice entitativity

Entitativita je hluboce spojená s intuitivními teoriemi sociálního vlivu na chování jedince. Autoři studie od Denson et al. (2006) vyzdvihují, že tyto teorie jsou pravděpodobně velmi významně zainteresované v procesu atribuce kolektivní viny, což je důvodem, proč je entitativita pro tento proces klíčová. Dle autorů této studie je totiž velmi

blízce spojená, pokud ne přímo identická s tím, jak vnější pozorovatel vnímá sociální vliv uvnitř skupiny.

Samotný koncept entitativity pochází ze studie od Campbella (1958), který ji definuje jako míru vnímané skupinové soudržnosti. Campbellova analýza tohoto termínu byla primárně založena na gestalt principech, například vizuální podobnosti, společném pohybu a propojenosti. Velká část navazujících výzkumných prací začala entitativitu blíže spojovat s homogenitou a konzistentností chování členů skupiny (Castano & Yzerbyt, 1998; McConnell et al., 1997; McGarty et al., 1995).

Homogenita jako taková může mít několik forem, ačkoli většina výzkumných studií ji nijak nedělí či nespecifikuje. Nicméně, dle výzkumu zabývajících se rolí entitativity ve formování stereotypů od Spencer-Rodgers et al. (2007) můžeme hovořit o fyzické homogenitě, o homogenitě chování, povahových vlastností nebo o celkové vnímané homogenitě členů určité skupiny. S tím, že dosud není jasně výzkumně podloženo, která ze subkategorií homogenity má zásadní vliv na entitativitu.

Homogenita je podmíněna procesem deindividualizace. Ten se na tom, jakým způsobem skupinu vnímáme, podílí o to více, o co méně jsme schopni rozlišit její členy jako samostatné, jedinečné osoby s odlišnými vlastnostmi. Jedním z faktorů, který má značný vliv na deindividualizaci, jsou různé formy vizuální uniformity, které skrývají individuální charakteristiky jedince. Jakékoli uniformy, masky a symboly proto mají velký vliv na to, kolik individuální moci a vůle budeme přisuzovat jedincům v určité skupině. Deindividualizace podle Lickel & Onuki (2015) posiluje vnímanou skupinovou kohezi, a tak se podílí na vyšší míře atribuce kolektivní viny. Z výzkumu od Crawford et al. (2002) navíc vyplývá, že vnímaná homogenita podporuje jednak vnímání daného uskupení jedinců jako skupiny a následně také přispívá ke generalizaci povahových charakteristik na všechny členy skupiny, což je podstatou jedné z teorií atribuce kolektivní viny, viz níže.

Jiné výzkumy se rozhodly entitativitu od homogenity odlišit a začaly ji definovat spíše než skrze vzájemnou podobnost členů prostřednictvím jejich vzájemné závislosti. Gaertner and Schopler (1998) ve své práci tuto vzájemnou vazbu členů skupiny spojovali se vzájemnou komunikací. Z jejich výzkumu vyplývá, že sociální interakce mezi členy skutečně vede k vnímání ingroup jako vysoce kohezní. Dále pak například Welbourne (1999) ve svém výzkumu argumentovala, že konzistentnost chování jako taková je

nedostačující a že spíše společné cíle a kolektivní činy jsou relevantní pro koncept entitativity.

Na toto pak ve své práci navázali i Lickel et al. (2000). Jejich výzkum, zabývající se entitativitou a intuitivní taxonomií skupin, pomohl identifikovat některé z klíčových aspektů entitativity. Těmi byly **vzájemná komunikace, společné cíle a kolektivní činy, podobnost členů skupiny a identifikace jedince se skupinou**. Takto definovaný koncept entitativity implementuje mnohé z dříve zmiňovaných faktorů podílejících se na entitativitě a bývá v současnosti nejčastěji přijímán a aplikován.

2.1.2 Entitativita a kolektivní vina

Jeden z prvních průlomů v teorii kolektivní viny má svůj počátek v práci Davida Hamiltona, Jima Shermana a jejich kolegů. Z jejich studie z roku 1996 vyplývá, že když si lidé utváří svoje mentální modely sociálních subjektů, ve snaze porozumět příčinám jejich chování, využívají mnoho obdobných inferenčních procesů, jak u jedinců, tak u skupin.

V obou případech se pokouší zjistit, jakým způsobem lze z pozorovaného chování generalizovat (usuzovat) motivy a rysy, ať už patří jedinci, nebo skupině. A právě pochopení tohoto způsobu uvažování hraje klíčovou roli při atribuci kolektivní viny (Lickel & Onuki, 2015).

Jedinci všeobecně bývají vnímáni jako relativně stabilní, vnitřně ucelené organizmy, jejichž chování je rámcově předvídatelné. Proto považujeme za přirozené, že v případě provinění by měli nést odpovědnost za svoje činy. Na základě studie od Hamilton & Sherman (1996) skupiny, jež jsou přirozeně složené z více osob, nemají stejnou kohezi (jednotnost), jakou disponují individuální subjekty.

Výjimka nastává, když se jedná o skupinu, která je vnímána jako velmi soudržná (budící dojem vysoce kohezní jednotky/entity). V takovém případě působí skupina dojemem celistvého, nezávisle činného organismu (Crawford et al., 2002). Související výzkum provedli také McConnell et al. (1997). Ti ve své studii zjistili, že při hodnocení některých skupin (zejména těch, které se zdály být velmi kohezní, jednotné a jejichž členové působili dojemem, že k sobě mají velmi blízko) respondenti využívali obdobné kognitivní procesy a strategie jako při posuzování jedinců.

Z toho již celkem intuitivně může vyplynout, že právě skupinám, které mají vyšší míru vnímané koheze, bude také větší tendence atribuovat kolektivní vinu, protože je intuitivně vnímáme jako ne tak odlišné od jedinců. A navazující výzkumy skutečně podpořily tuto domněnku. Ve své studii z roku 2006 Denson et al. Zkoumali, zdali a jak je členství v různých druzích skupin (viz. Lickelova taxonomie) spojeno s odlišným stupněm přisuzované kolektivní viny, pokud se jeden z členů dané skupiny dopustí nějakého negativního činu. Jejich analýza potvrdila souvislost mezi vnímanou skupinovou kohezí a kolektivní vinou uvnitř i napříč jednotlivými druhy skupin. Jejich studie zároveň přivedla do pole zájmu i další skupinové charakteristiky, které mohou přispívat a ovlivňovat to, jakou míru kolektivní viny přisuzujeme členům té které skupiny.

Lze shrnout, že tyto výzkumy poukazují na to, že vnímaná skupinová koheze, neboli entitativita, hraje klíčovou roli při atribuce kolektivní viny. Entitativita sama o sobě však nepředstavuje teorii či přístup, nicméně je jejich základním stavebním kamenem. Dále je však ještě třeba připomenout, že však nelze činit závěry o tom, že entitativita je jediným faktorem utvářejícím mechanismus atribuce kolektivní viny. A proto, i když je v mnohých teoriích zmiňována jako vysoce relevantní, nelze říci, že daný mechanismus funguje čistě na principu entitativity.

2.2 Atribuce prostřednictvím generalizace povahových rysů jedince na ostatní členy skupiny

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, existuje více principů, na základě kterých lidé ospravedlňují a přisuzují kolektivní vinu. Jedním z nich je, že jedinci ve skupině sdílí kromě vzájemného sociálního kontaktu i jisté povahové vlastnosti a morální principy. Což je ve shodě s modelem entitativity představeným výše, viz homogenita jakožto důležitý faktor entitativity (zde specificky homogenita povahových vlastností).

Podstatou tohoto přístupu je proces generalizace z jedince na ostatní příslušníky skupiny. Tedy že generalizujeme charakteristiky a vlastnosti viníka na ostatní členy skupiny, respektive na základě vlastností jedné osoby usuzujeme vlastnosti ostatních. Důležité je připomenout, že i když mluvíme o vlastnostech členů skupiny, jedná se stále o závěry vnějšího pozorovatele, a nikoli o reálné charakteristiky, které tito jedinci mají (Lickel & Onuki, 2015).

Přestože tato teorie atribuce kolektivní viny ve spojitosti s vnímanými predispozicemi mezi členy skupiny není ještě dostatečně výzkumně podložena, je

rozhodně důležité vzít ji na vědomí. Výzkum zabývající se atribucí viny obecně prokázal, že při děláním závěru o vině či nevině nebereme v potaz pouze činy a motivy jedince, ale hodnotíme také jeho charakter. Pokud někoho vnímáme jako zlého nebo špatného člověka, máme pak větší tendenci přisuzovat mu vinu, a to bez ohledu na to, zdali jsou jeho špatné povahové rysy nějak spojeny s daným činem či nikoli (Alicke, 2000; Gervy et al., 1999).

Na základě toho, co již bylo zmíněno, není překvapením, že vyšší vnímaná koheze skupiny (entitativita) ovlivňuje nejen generalizaci odpovědnosti za činy jedince na ostatní členy skupiny, ale také přispívá ke generalizaci povahových vlastností. Například z výzkumu od Crawford et al. (2002) můžeme vyhodnotit, že lidé snadněji činili závěry postavené na chování jednoho člena skupiny o povahových rysech jiného člena, pokud danou skupinu vnímali jako více kohezní (soudržnou). K obdobným závěrům došli ve svém výzkumu také Johnson & Queller (2003).

Ovšem nesmíme zapomínat, že entitativita je pouze jedním z možných faktorů, které se na generalizaci povahových rysů podílí. Nemůžeme zde činit kauzální závěry o tom, že samotný mechanismus generalizace vlastností je založen čistě na entitativitě. Navíc z dosavadních výzkumů zatím nelze jednoznačně usuzovat povahu vztahu mezi generalizací povahových vlastností a kolektivní viny, ovšem lze zde jasně vidět spojitost (Lickel & Onuki, 2015).

2.3 Atribuce kolektivní viny a skupina jako jednotný celek

Další koncept nabízející alternativní pojetí teorie atribuce kolektivní viny je postaven na výzkumných pracích, zaměřených na vztah kolektivní zodpovědnosti v kontextu vnímání skupiny jako ucelené kauzální jednotky.

Závěry vycházející z tohoto pojetí nutně nemusí být v rozporu s těmi, které byly nastíněny v ostatních kapitolách. V podstatě se dá říci, že tendence chápat skupiny jako jednotný funkční celek může sloužit ve formě lingvistické a kognitivní zkratky pro atribučování kolektivní viny na skupinu, zejména v kontextu komplexních a rozsáhlých činů, kde není aktérem jedinec či malá skupina osob. Jako příklad lze uvést, když ve zprávách slyšíme, že USA provedly invazi do Iránu. Na jednu stranu je jasné, že za termínem USA je myšlena akce omezeného počtu osob, patřících do dané skupiny, na druhou stranu je tento popis svým způsobem adekvátní (Lickel & Onuki, 2015).

Takového vnímání skupiny jako samostatně činné a plně odpovědné jednotky je velmi typické pro východoasijské kultury, jak je blíže zmíněno v kapitole o kulturních rozdílech (Kashima et al., 2005). Dalším významným faktem je také to, že v rámci tohoto pojetí mohou být skupinám přisuzovány duševní stavy a emoce. A to zejména v kontextu odůvodňování skupinových činů a atribučování kolektivní odpovědnosti či viny (O'Laughlin & Malle, 2002).

Nedávné výzkumy také přišly s důležitým poznatkem, že jedinci mohou zaměňovat ve vnímání osob jako individuálních samostatně činných a zodpovědných subjektů a vnímáním stejného člověka jako součást skupiny, jakožto nadřazeného celku, disponujícího stejnými vlastnostmi. S tím, že Morewedge et al. (2013) ve své studii prokázali, že vnější pozorovatelé přisuzovali jedincům menší schopnost vlastního uvažování a rozhodování, pokud vnímali tyto jedince jako členy skupiny. Tímto se zabývali ve své práci také Waytz & Young (2012), kteří rozšířili pole zájmu o tento efekt v souvislosti s atribucí kolektivní viny. Ve svém výzkumu došli k závěru, že čím vyšší míry vnímané kolektivní soudržnosti skupina měla, tím více jí byla přisuzována schopnost skupinového uvažování (skupinové myslí) a tím menší schopnost samostatného uvažování byla přisuzovaná jedincům, kteří do této skupiny patřili. To vše navíc vedlo k větší atribuci kolektivní zodpovědnosti. Obdobný výzkum lze nalézt také v práci Hioki & Karasawa z roku 2010.

I tato teorie je tedy do jisté míry propojena s konceptem entitativity, jak byl přestaven výše. Hovoří totiž o skupině jako o akční jednotce schopné skupinových činů, což vyžaduje také společné skupinové cíle, z nichž obě tyto položky byly zmíněny v rámci modelu entitativity od Lickel et al. (2000). Zároveň zde ale můžeme vidět jistý rozpor, protože větší sociální celky, jako například USA, sloužící jako konkrétně příklad zmiňovaný Lickel & Onuki (2015), lze jen stěží považovat za běžný příklad vysoce kohezní skupiny.

2.4 Atribuce kolektivní viny prostřednictvím přisuzování povahových rysů skupině jako ucelené jednotce

Další možnou cestou, jakou může být kolektivní vina šířena na celou skupinu, je, když přisoudíme určitou dispoziční vlastnost skupině jako jednotnému celku. Jedná se o jeden z přístupů, který není primárně blízce spojen s entitativitou. Na rozdíl od předcházející podkapitoly, kde byla atribuce viny spojená s generalizací vnímaných

vlastností jedince na ostatní členy skupiny, se zde setkáváme v podstatě s opačným příkladem. Skupině jako entitě je přisouzená jistá podstata, soubor charakteristik a vlastností, na základě kterých pak usuzujeme vlastnosti a chování všech jejích členů plošně. Když se pak některý z členů takovéto skupiny dopustí jakéhokoliv negativního činu, naše přesvědčení o této existující skupinové podstatě vede k tomu, že z jeho činů budeme vinit skupinu jako celek, bez ohledu na to, zdali ostatní její členové měli s událostí něco společného či nikoli (Lickel & Onuki, 2015).

Tento přístup má počátek v psychologických studiích zabývajících se fenoménem esenciality skupin. Tento termín je postaven na přesvědčení, že každá skupina se vyznačuje jistou formou esence, jakési jednotné hluboké a neměnné podstaty, která dává vzniknout povrchovějším charakteristikám a determinuje vlastnosti jednotlivých členů skupiny. Oproti entitativitě, která je v podstatě manifestací vzájemného sociálního vlivu ve skupině, je esencialita téměř až biologická, nezávisí na sociálním aspektu či interakci mezi členy. I esencialita je nicméně pouze vnímanou charakteristikou a s reálnými vlastnostmi skupin nebo jejich členů ji nelze zaměňovat. (Haslam et al., 2000; Yzerbyt et al., 2001).

Tento koncept pak ve své práci rozvedli Lickel & Onuki (2015), kteří chápou skupinovou podstatu jako více prakticky determinovanou, projevující se ve společných vlastnostech členů skupiny, které lze jasně rozlišit vnějšími pozorovateli. Dále pak zmiňují, že se tato přisuzovaná skupinová podstata často spojuje s kulturním zázemím, historií a sociálními normami skupiny.

Pro nastínění způsobu, jakým může tato percepce skupinových vlastností vést k atribuci kolektivní viny v praxi, uvádějí Lickel & Onuki (2015) případ norského masového vraha Anderse Bhervinga Breivika, který měl na svědomí vraždu 69 dětí a dospělých. Breivik ve svém manifestu vysvětluje svoje činy jako protest proti invazi cizinců, zejména muslimů, do Norska. Zásadním faktem je, že jeho pohled na islám byl hluboce postaven na přesvědčení, že islám je náboženstvím války, a proto všichni, co jej vyznávají, mají tuto podstatu zakořeněnou v sobě a ve svých povahových vlastnostech, bez ohledu na to, jak se snaží začlenit či změnit.

Takováto přesvědčení o skupinových dispozicích mohou být velmi determinující, protože svým způsobem nabízí odpověď na otázku „Proč?“. Právě proto, že jsou často založena na interpretaci norem, historie či kultury dané skupiny, nabízí velmi přesvědčivé zdůvodnění. Například: „Proč muslimové páchají teroristické činy?“ – „Protože islám je

náboženstvím války.“ Dále pak mohou tyto vnímané skupinové dispozice představovat i naši percepci toho, co lze nazývat společným cílem skupiny (Lickel & Onuki, 2015). Tento aspekt nás znovu přivádí ke konceptu entitativity. Ačkoli je tento přístup primárně postaven na esencialitě, můžeme zde vidět jistou spojitost. Vztah mezi těmito dvěma proměnnými není zatím jasně výzkumně prokázán či vyvrácen.

Toto je nicméně typickým příkladem stereotypizace podstaty skupiny. Právě tato misinterpretace se pak stává ospravedlňujícím faktorem k atribuci kolektivní viny a jejich důsledků, jakými mohou být meziskupinové násilí, agresivita, pomsta, či genocida (Lickel & Onuki, 2015).

2.5. Vliv holistického uvažování na atribuci kolektivní viny

Dalším přístupem, který lze chápat jako jistou teorii kolektivní viny, je holistické myšlení. Na rozdíl od výše zmiňovaných se zde jedná spíše o ucelenou obecnější kognitivní strategii na straně pozorovatele, která je ve shodě s mnohými dříve představenými přístupy.

Tento koncept byl v souvislosti s atribucí kolektivní viny představen ve studii od Letty et al. (2014). Jejich cílem bylo blíže propojit dosavadní přístupy vztahující se k danému fenoménu a vnést je do širšího kontextu s kognitivními strategiemi, jakými jsou holistické a analytické myšlení.

Holistické myšlení se váže k atribuci kolektivní viny prostřednictvím takzvaného přenosu hodnocení z jednoho cíle na druhý (Gentner, 1989; GreganPaxton & John, 1997; Holyoak & Thagard, 1989; Markman & Wisniewski, 1997). To je v kontextu tohoto fenoménu přenos a šíření viny z původního subjektu na ostatní členy skupiny. Zároveň ale tento přenos nijak nesnižuje vinu atribuovanou primárnímu subjektu, právě naopak – čím více je vina atribuována i na ostatní členy skupiny, tím více je vina přisuzována i původnímu viníkovi dané události (Chiu & Hong, 1992; Tetlock et al., 2010).

Tento přístup ve své podstatě doplňuje již dříve zmiňované principy. Pokud skupina jako taková disponuje negativními charakteristikami a vlastnostmi, pak lze očekávat, že i její členové jsou ovlivněni těmito dispozicemi a jejich chování rovněž (Letty et al., 2014). Což opět referuje k přístupu založeného na principu esenciality zmiňovaného v předchozí kapitole.

Z pohledu holistického uvažování o atribuci viny jsou činy jedince ale rovněž z výrazné části ovlivněné vlastnostmi osob, se kterými je v kontaktu (tedy jeho sociálními vztahy), a vlastnostmi skupin, kterých je členem (Chao et al., 2008). Následně lze shrnout, že můžeme přisuzovat vinu za negativní činy jedince skupině jako nadřazenému celku, a tedy i plošně všem jejím členům. Tento závěr je ve shodě s principem entitativity vztahující se specificky k vzájemné závislosti a komunikaci mezi členy skupiny.

Zároveň, protože z holistického úhlu pohledu je skupina chápána jako dostatečně kompetentní celek (v jehož moci je ovlivňovat a kontrolovat chování svých členů), lze jakékoli prohřešky těchto osob chápat jako selhání či úmyslné zanedbání potenciální hrozby skupinou samotnou nebo, v extrémním případě, jako pasivní účast na daném činu. Tento aspekt holistického myšlení v rámci atribuce kolektivní viny je velmi blízký dalším dvěma souvisejícím faktorům, commission a omission, které jsou blíže představeny v nadcházející kapitole (Chao et al., 2008; Letty et al., 2014; Denson et al., 2006). Celkově lze shrnout, že ačkoli není holistické myšlení při atribuci kolektivní viny dostatečně výzkumně podloženo, představuje zajímavý spojující prvek mezi jednotlivými přístupy.

2.6 Další související faktory

Následující kapitola představuje shrnutí dalších potenciálních faktorů, které mohou být v rámci atribuce kolektivní viny relevantní. Přestože tyto faktory byly součástí souvisejících výzkumů, jejich specifická role a vliv zatím nebyly implementovány do výše zmíněných teorií.

2.6.1 Závažnost činu a jeho důsledků

Jedním z významných moderujících faktorů je závažnost důsledků spáchaného činu. Sociálně psychologický výzkum se v této oblasti zaměřil převážně na souvislost tohoto faktoru s atribucí individuální zodpovědnosti a potenciálního trestu (Rucker et al., 2004; Darley et al., 2000; Feather, 1998; Robinson & Darley, 1995; Walster, 1966).

Všeobecně lze říci, že závažnost spáchaného činu je významným faktorem zejména proto, že je přímým vyjádřením hrozby pro existující zákony, normy a pravidla panující v dané společnosti (Rucker et al., 2004). Závažnost činu tedy představuje velmi zajímavý moderující prvek nejen ve vztahu k atribuci viny, ale také k míře adekvátního trestu pro toho či ty, kteří se jej dopustili.

Ve své práci Singh & Lin (2011) došli k závěru, že moderujícím faktorem závažnosti činu a následného odpovídajícího trestu není ani tak intencionalita daného aktu či morální ospravedlnění viny, kterou jedinci přisoudíme, ale spíše snaha o to zabránit obdobné situaci v budoucnu (future oriented punishment - onward-looking goal of deterrence).

Literatura propojující závažnost činu spolu s fenoménem atribuce kolektivní viny a kolektivní vinou jako takovou je ale velmi nedostatečná (ve výzkumech je závažnost činu zmiňována jen okrajově), a proto valná většina předpokladů zde vychází ze studií pojednávajících o konceptu individuální viny.

2.6.2 Intencionalita činu

Intencionalita činu je jedním z nejpředvídatelnějších moderujících faktorů provázejících atribuci viny všeobecně. Jak zmiňují ve své práci Fincham & Jaspard (1979), laický koncept atribuce zodpovědnosti se často odráží v právním systému dané společnosti. Tudiž podíváme-li se na různé právní systémy z tohoto hlediska, můžeme v nich zachytit mechanismy, které jsou v té dané kultuře zásadní pro atribuci viny jako takové. Příkladem může být anglosaský právní systém, v němž můžeme vidět významnou roli takzvaného „rozpoložení mysli“ (state of mind) potenciálního viníka, a z něho vyplývající intencionalitu daného aktu při usuzování viny či nevinu.

Není tedy žádným překvapením, že i klasické teorie zabývající se principem odpovědnosti za činy či chování se shodují v tom, že klíčovou roli při přisuzování viny (ať už kolektivní, či individuální) hraje především úmyslnost daného jednání, tedy kdy čin jako takový reflektuje skutečné motivy jedince (tj. a dispositional attribution). Z tohoto můžeme vyvozovat, že čím více situačních faktorů a tlaku je zapojeno, tím menší je pravděpodobnost, že budeme danému jedinci přisuzovat zodpovědnost za následky jeho jednání (Bruneau et al., 2018; Lickel et al., 2003).

Ze studie od Singh et al. (2012) víme, že vyšší míra kolektivní viny a viny všeobecně bývá přisuzována v případě, kdy byl čin spáchán úmyslně oproti tomu, kdy k němu došlo v situaci, kterou lze označit jako polehčující okolnost. Tento termín zpravidla referuje k okolnostem, za kterých jedinec neměl možnost jiné volby, nemohl předvídat důsledky, nebo kdy se daného činu dopustil neúmyslně. Obdobné výsledky lze najít i ve studii od Chiu & Hong (1992), blíže popsané v kapitole zabývající se kulturními rozdíly.

Intencionalita je tedy jedním z moderujících faktů, který je opakovaně podložen výzkumnými studii. Co ale zůstává nezodpovězeno, je, jakým způsobem o intencionalitě aktu u skupin usuzujeme. Na základě čeho záměrnost či nezáměrnost činu odlišujeme?

Zásadní roli zde sehrává, zdali hovoříme o intencionalitě činu jedince, či skupiny. Vnímaná intencionalita jedince je z velké části také předmětem odlišných teorií a výzkumů, s absencí uceleného závěru a celou řadou aspektů, které ji mohou ovlivňovat. Například ze studie od Skulmowski et al. (2015) vyplynulo, že lidé mají větší tendenci přisuzovat intencionalitu jedinci, jedná-li se o čin s negativním důsledkem než s pozitivním.

Dále pak Malle & Knobe (1997), vycházející z předpokladu, že intencionalita patří k intuitivně usuzovaným charakteristikám, vypracovali model komponentů, které k její atribuci u jedinců vedou. Ve svém výzkumu identifikovali celkem 5 faktorů. Centrálním z nich je záměr (intention), který je tvořen touhou (desire) dosáhnout určitého konkrétního výsledku a vírou (belief), že daný čin povede k výsledku, který chceme. Zároveň ale musí být přítomny také další dva komponenty, aby mohl být daný čin záměrně proveden. Těmi jsou schopnost (skill) tento čin uskutečnit a uvědomění (awareness) toho, co právě děláme a jaké to může mít důsledky. Závěrem lze shrnout, že dle jejich výzkumu mají lidé intuitivně tendenci hledat tyto komponenty v chování a motivech jedince, pokud hodnotí jeho intencionalitu. Nás ale především zajímá to, jakým způsobem je intencionalita činu šířena z jedince na skupinu a jaké okolnosti a faktory k tomu přispívají.

Ukázalo se, že odpovědět na tuto otázku není tak jednoduché, jak by se dalo předpokládat. V kapitole zaměřené na přestavení některých dosavadních teorií kolektivní viny bylo několikrát vyzdvihnuto, že existuje fundamentální rozdíl v tom, jakým způsobem vnímáme a přemýšlíme o člověku jako jedinci a jak o skupině. A právě tento rozdíl zde hraje klíčovou roli.

Ve své práci Tyler & Mentovich (2010) uvádí, že jedním z důvodů, proč není snadné atribuovat zodpovědnost skupině, je to, že lze jen těžko odůvodnit a interpretovat úmysly ze strany skupiny, tedy skupinovou intencionalitu. To je ale dle Sherman & Percy (2010) pravda pouze tehdy, pokud se nejedná o skupinu s vysokou mírou entitativity - vnímané skupinové soudržnosti. Ve své studii zmiňují, že aby skupině mohla být intencionalita přisouzena, musí nejprve disponovat jednotnými skupinovými cíli, záměry

a úmysly. A právě u skupin, jež vnímáme jako vysoce kohezní, lze tyto vlastnosti usuzovat.

Příkladem, kdy skupiny s vysokou mírou koheze byly vnímány jako více schopné skupinových záměrů a disponující skupinovými úmysly a cíle, je i studie od Abelson et al. (1998). Dle výsledků jejich výzkumu byly skupiny s vyšší mírou entitativity považovány za více schopné skupinové odplaty s tím, že odplata jako taková rozhodně představuje aktivně uskutečněný skupinový cíl, jehož realizace je manifestací společných skupinových úmyslů. Jinými slovy, těmto skupinám byly přisuzovány společné skupinové emoce, motivy a záměry, a z nich pak následně plynoucí potenciální možnost, že budou na základě těchto atributů jako skupina jednat.

2.6.3 Commission-omission

Z celé řady faktorů, které se v posledních letech staly předmětem výzkumů souvisejících s atribucí kolektivní viny, jsou commission a omission jedny z nejvýraznějších, a proto je důležité je zde ještě jednou zmínit. Oba tyto termíny v podstatě představují jistou formu interpretace přístupu skupiny k jedinci a jeho činu, za který jej viníme.

Jak už bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, první z termínů (commission) hovoří o potenciální možnosti, že si ostatní členové byli vědomi toho, co se daný jedinec chystá udělat, a že ho v tom mohli nějakým způsobem podpořit. Tedy jistá forma spolupodílení se na daném činu (aktivní podpora).

Naproti tomu omission hovoří o tom, že si ostatní členové skupiny mohli být vědomi toho, co se jedinec chystá udělat, a z jakéhokoli důvodu proti tomu nezasáhli. Laicky řečeno, jedná se o potenciální zanedbání nebo ignorování nebezpečí ze strany ostatních členů skupiny (pasivní nezabránění).

Zcela zásadní myšlenkou, na níž jsou tyto koncepty postaveny, je to, že skupina jako taková je vnímána jako činný subjekt, vyznačující se kolektivní vůlí (skupinová vůle), a tedy i možností umožnit nebo zabránit svým členům v konání. Tento předpoklad je velmi významným činitelem při atribuci kolektivní viny obecně (Hong et al., 2001). Na základě toho, co bylo zmíněno v předchozí kapitole, můžeme vidět, že oba tyto termíny jsou také velmi úzce spjaty s intencionalitou činu a mohou k ní významně přispívat.

Některé výzkumy (Tetlock et al., 2010) přicházejí s tím, že vyšší míra atribuce kolektivní viny bude soustředěována na ty skupiny, které vyzývaly či podporovaly viníka v daném činu (commission), nežli na ty, které se provinily spíše zanedbáním či přehlédnutím potenciálního nebezpečí (omission). Dále pak, jak již bylo zmíněno ve studii od Lickel et al. (2003), odlišným skupinám bývá přisuzována kolektivní vina buďto v souvislosti s commission, nebo omission v závislosti na okolnostech a vztahu s viníkem.

V dalším výzkumu Singh et al. (2012) prováděli porovnávání dvou modelů zabývajících se vztahem mezi kolektivní vinou, trestem, commission, omission a závažností negativního činu. Z jejich výsledků vyplynulo, že závažnost činu ovlivnila míru (přísnost) přisuzovaného trestu, nikoli však přisuzování viny samotné. Na druhou stranu byla skupinám přisuzována větší míra viny a o to přísnější trest, jednalo-li se o spoluúčast na daném činu (commission), než když skupinu vinili pouze z neschopnosti činu zabránit (omission).

Další zajímavý náhled přinesla i studie od Lickel et al. (2006). Z té vyplývá, že je vzájemná kodependence mezi členy spojována s vysokou mírou atribuce kolektivní viny na ostatní členy skupiny, pokud se jeden z nich dopustí nějakého negativního činu. Vztah mezi kolektivní vinou a vnímanou vzájemnou závislostí členů je však u skupiny ovlivněn dvěma proměnnými, jimiž jsou právě commission a omission.

3. Kulturní souvislosti atribuce kolektivní viny

3.1 Interkulturní srovnání

Fenomén kolektivního obviňování má dlouhou tradici jak v západní, tak i ve východní společnosti, ovšem častěji jej spojujeme především s asijskými kulturami (Chao et al., 2008; Singh et al., 2012; Tetlock et al., 2010; Zemba, 2006; Zemba et al., 2006).

Například z výzkumu Bell & Tetlock (1989) vyplývá, že v severoamerických organizacích převažuje tendence atribuovat vinu tým, že identifikujeme ono „zkažené jablko“ v týmu či určitém oddělení a tomuto jedinci pak přičteme zodpovědnost za daný přečin. Oproti tomu v japonských společnostech, vyznačujících se spíše klanovým uspořádáním, je běžné, že při připisování viny dochází k takzvanému „očišťování“ organizace. V takovém případě je časté, že osoba ve vedoucí funkci převezme zodpovědnost a odstoupí z funkce.

Podobné výsledky vyplynuly i z výzkumů Chiu & Hong (1992), prováděných na respondentech z Hongkongu. V jedné z jejich studií se probandi nejprve seznámili s hypotetickým případem nehody zaměstnance továrny, ke které došlo kvůli zanedbání ze strany jednoho ze supervizorů. Tento incident způsobil, že jeden ze zaměstnanců měl přijít o prsty na ruce, a to buď v důsledku toho, že A) supervizor nezodpovědně zacházel s brzdou u stroje (vysoká míra intencionality), nebo B) protože nedostatečně překontroloval stav stroje (nízká míra intencionality). Z výsledků vyplývá, že probandi přisuzovala větší míru zodpovědnosti v případě A), kdy intencionalita činu byla vysoká, ale také všeobecně přisuzovali vysokou míru zodpovědnosti i nadřízeným daného supervizora, přestože ti neměli s incidentem žádnou přímou spojitost. Obdobné závěry získali také z další z jejich studií, kde měli respondenti rozhodnout o zodpovědnosti rodičů za chování svých potomků.

Interkulturně srovnávací studie od Zemba et al. (2006; Study 2) tyto závěry jen potvrzuje. V jejich výzkumu měli američtí a japoňští participanti přisuzovat vinu za případ otravy jídlem ve školní jídelně. Ačkoli v případě míry přisouzení viny kuchaři se obě skupiny respondentů shodly, japoňští participanti obecně připisovali větší zodpovědnost za incident jak řediteli školy, tak především i škole jakožto nadřazené instituci.

Zajímavou otázkou také je, zdali vyšší míra atributované kolektivní viny ve skutečnosti snižuje míru viny svalované na jedince (viníka) dané události. Zdali a proč se takováto situace může vyskytnout, mapovaly různé psychologické výzkumy srovnávající respondenty s odlišným kulturním zázemím. Například Tetlock et al. (2010) zkoumali, jaký přístup budou mít američtí respondenti a respondenti ze Singapuru k viníkovi, pokud daný negativní čin spáchá pod sociálním tlakem skupiny. Obě skupiny respondentů shodně navýšily míru kolektivní viny ostatních na skupinu jako takovou, ale zatímco američtí respondenti měli tendenci vinit individuálního viníka méně, respondenti ze Singapuru vinili daného jedince stále stejně, jako kdyby nebyl spáchán pod skupinovým tlakem.

Na to pak navázali svou prací Singh et al. (2011), kteří testovali tuto otázku také v rámci mezikulturního výzkumu s respondenty ze stejného kulturního zázemí jako v předchozí zmíněné studii, ale následně pak ve svém druhém experimentu zkoumali vývojové rozdíly při atribuci kolektivní viny napříč dětmi odlišného věku, pocházejícími z asijské populace. V prvním experimentu svým respondentům představili vždy jeden ze dvou scénářů (založení požáru na dětském hřišti nebo vloupání se do supermarketu). Ti

pak měli za úkol přiřadit míru viny nejen viníkovi samotnému, ale také jeho rodině, přátelům, společnosti, kde pracoval, a jeho zemi (národu), ve které žil. Výsledky ukázaly, že respondenti ze Singapurů měli větší tendenci přisuzovat kolektivní vinu skupinám kolem viníka obecně, o to víc těm, které vnímali jako víc soudržné (kohezní). Dále pak i přesto, že Singapurci obecně považovali skupiny za více provinilé než samotného viníka, přisouzení kolektivní viny míru individuální atributované viny nesnížilo. Tento závěr je konzistentní s tím, co ve své studii zjistili Tetlock et al. (2010).

V druhé studii pak Singh et al. (2011) zaznamenali, že tendence k obdobným závěrům jako u dospělých participantů u dětí narůstala spolu s věkem. U dětí mladšího věku byla tendence vinit skupiny kolem konkrétního viníka nižší, ale jak se blížili dospělosti, jejich míra atribuce kolektivní viny se zvyšovala, zejména ve spojitosti se skupinami, které byly vnímány jako vysoce soudržné. Zároveň zde ale rovněž nebyl nalezen žádný signifikantní efekt ve snížení individuální viny v závislosti na rozšíření viny na skupinu. Podobné závěry v souvislosti se vztahem kolektivní a individuální zodpovědnosti můžeme nalézt již ve výzkumu od Chiu & Hong (1992). Ti také ve svém výzkumu shrnují velmi důležitý fakt, že kolektivní zodpovědnost má svůj původ spíše v generalizaci než difuzi viny.

3.2 Možná vysvětlení interkulturních rozdílů

Podle některých interkulturních výzkumů je tendence atribuovat kolektivní vinu více rozšířena v kulturách s poměrně nízkou geografickou a pracovní mobilitou. V takovýchto podmínkách mají lidé většinou stabilnější sociální vazby, což činí monitorování chování jedinců, s nimiž jsou v kontaktu, snazší. Proto je zde také relativně běžné vnímat společníky viníka (social associates) jako zodpovědné za samotný čin, neboť převažuje přesvědčení, že si mohli být potenciální hrozby vědomi nebo že měli být schopni jí zabránit. V těchto kulturách také bývá kolektivní obviňování a zejména sankce, které jsou s ním spjaty, využívány jako motivační faktor k vzájemnému monitorování a kontrolování chování ostatních členů skupiny (Chiu & Kim, 2011; Singh et al., 2012; Tetlock et al., 2007; Chao et al., 2008; Singh & Lin, 2011).

Sociálně zaměřené filozofické studie nazývají tento fenomén delegovaným zastrášením (delegated deterrence). Například Levinson (2003) zmiňuje, že: „*Některé právní systémy mohou považovat skupiny za zodpovědné za činy svých členů ne proto, že by je skutečně vnímaly jako přímo zodpovědné za daný čin, ale proto, že teoreticky bylo*

v jejich možnostech identifikovat, monitorovat a kontrolovat příslušného jedince, který je za daný čin zodpovědný.“ Typickým příkladem praktického využití tohoto principu je systém Yuan Zuo, aplikovaný v právním systému Číny již od roku 746 před Kristem. Pro Yuan Zuo je zcela typické, že nadřízení, blízcí společníci, přátelé, příbuzní a sousedi jsou zodpovědní, a tedy i trestáni za činy jedince, který se dopustí daného činu (Nishida, 1985; Zhang, 1984; Chiu & Hong, 1992).

Dalším poměrně překvapivým moderujícím faktorem je to, že kolektivní zodpovědnost vede k větší intraskupinové harmonii. V praxi to znamená, že sdílení zodpovědnosti může chránit jednotlivé členy skupiny před společenským vyhoštěním, sociální izolací, a zvyšuje tedy skupinovou solidaritu a intimitu (Tetlock, 2002). Tyto pozitivní faktory pak ale mohou potenciálně přispět k vyšší atribuci kolektivní viny (Feinberg, 1968; Friedman & May, 1985; May, 1987; McGray, 1987). Všeobecně se skupinová harmonie jako hodnota spojuje spíše s asijskými kulturami, a tedy tendence více atribuovat kolektivní vinu ve snaze tuto hodnotu zachovat se předpokládala jako výraznější u populace respondentů z tohoto kulturního zázemí.

Z tohoto předpokladu vycházeli své studii porovnávací americké a čínské respondenty Chao et al. (2008). Ovšem jejich studie překvapivě žádný interkulturní rozdíl v míře přisuzování kolektivní viny za účelem zachování intraskupinové harmonie nenašla. Ve svém prvním experimentu představili respondentům scénář, ve kterém zaměstnanec na pozici řidiče jel nepovolenou rychlostí a způsobil nehodu. Scénář se lišil na úrovni kontextu: A) stalo se to ve službě, B) stalo se to ve volném čase, kdy řidič pomáhal svému nadřízenému se stěhováním, C) stalo se to ve volném čase, kdy řidič pomáhal svému známému se stěhováním. Dále pak scénář obsahovat buď zdůraznění cíle na principu delegovaného zastrašení, ve smyslu, že nadřízení společnosti se obávají, aby se podobná situace neopakovala, a je proto třeba najít všechny zodpovědné osoby a udělat vše, aby v budoucnu k ničemu podobnému nedošlo. Anebo prohlášení sytící cíl zachování intraskupinové harmonie: řidič i jeho nadřízený mají blízký vztah a pracují v dobré shodě jako efektivní tým. Nadřízení společnosti se obávají, jaký dopad bude mít incident na vztah mezi řidiči a jejich nadřízenými, a chtějí se ujistit, že morálka a pozitivní spolupracující vztah na pracovišti zůstane zachován. Po přečtení scénáře měli respondenti hodnotit, kdo je za čin zodpovědný – počínaje zaměstnancem, který nehodu způsobil, jeho nadřízeným, společností atd. Výsledky ukázaly, že ve shodě s předchozími výzkumy měli čínští respondenti větší tendenci připisovat vinu také subjektům, které nebyly v dané situaci

přímo zainteresováni. Dále pak u těchto respondentů vedly obě podmínky, důraz na delegované zastrašování i na intraskupinovou harmonii k navýšení tendence atribuovat kolektivní vinu. Oproti tomu u amerických respondentů se tento efekt projevil pouze v situaci, kdy byl důraz kladen na harmonii, nikoli v případě delegovaného zastrašování.

To nám naznačuje, že princip kolektivního obviňování v kontextu skupinové harmonie lze nalézt i u evropské a americké populace. I přesto, že zde jsou výzkumy zabývající se důvody vedoucími k atribuci kolektivní viny pravděpodobně mírně odlišně pojímány či prezentovány, například na principu entitativity, vzájemné kodependence členů atd., podstata fenoménu zůstává totožná.

4. Kolektivní vina a její důsledky v rámci meziskupinového konfliktu

4.1 Skupinové emoce: hněv jako motivátor kolektivních činů a fenoménu skupinové pomsty

Předchozí kapitola představila některé z faktorů, které se podílejí na vzniku atribuce kolektivní viny. Co je ale třeba připomenout, je to, že valná většina těchto faktorů byla zkoumána u nezainteresovaných respondentů, kteří byli schopni relativně objektivního usuzování. Tedy na osobách, kterých se daná událost nijak osobně nedotkla. Ovšem kolektivní vina často vzniká v mnohem osobnějším prostředí, a to při meziskupinovém konfliktu.

Meziskupinové konflikty všeobecně představují velký zdroj násilí a úmrtnosti po celém světě. Například jen v roce 2015 zemřelo v rámci meziskupinových násilných konfliktů přes 180 000 lidí a více než 50 milionů bylo nuceno odstěhovat se pryč ze svých domovů nebo míst a zemí, kde žili (Armed Conflict Survey 2015, 2015).

V takovémto prostředí hrají emoční faktory mnohem významnější roli. Také vzájemné kolektivní obviňování mezi skupinami (atribuce kolektivní viny) představuje kritický element, podílející se na meziskupinové agresivitě a násilí (Lickel et al., 2006; Nawata, Yamaguchi, 2013).

Když jedna skupina ublíží druhé, mohou členové skupiny, které bylo ublíženo (oběti), vinit členy druhé skupiny (viníky) v různé míře (Giner-Sorolla et al., 2010; Pennekamp et al., 2007). Co ale motivuje členy skupiny jít za rámec kolektivní viny až ke kolektivnímu činu ve snaze „vyrovnat skóre“, napravit vnímanou nespravedlnost?

Kolektivním činem se všeobecně rozumí jakákoli akce provedená členy nebo členem skupiny za účelem zlepšit status své ingroup (Taylor et al., 1987).

Na rozdíl od teoreticky a spíše objektivně vedených výzkumů, zabývajících se mechanismem atribuce kolektivní viny, se zde dostáváme do osobnější roviny zahrnující především skupinové emoce, které mohou hrát klíčovou roli při posunu od vinění k pomstě. Emoce všeobecně byly dlouhou dobu považovány za individuální fenomén, ovšem novější teorie přišly s poznatkem, že emoce hrají výraznou roli i na skupinové úrovni, a to zejména také ve vztahu ke skupinovému jednání a činům. A jednou z těchto emocí je bezpochyby hněv (Alexander et al., 1999; Fiske et al., 2002; Mackie et al., 2000).

Skupinový hněv byl identifikován v mnoha studiích jako výrazný facilitátor motivující skupinové činy pro dobro či ve jménu ingroup (Crisp et al., 2007; Mackie et al., 2000; van Zomeren et al., 2004). Skupinové emoce obecně, v našem případě zejména hněv, se ale také přirozeně promítají do dalších kognitivních procesů, jako například posuzování a hodnocení. Můžeme zde tedy vidět, že skupinový hněv může nejen vést ke skupinovým činům, ale také může potenciálně modifikovat atribuci kolektivní viny. To je ale čistě teoretický koncept, který zatím nebyl adekvátně výzkumně podložen (Mackie et al., 2009; Smith & Mackie, 2006).

Zároveň lze říci, že skupinový hněv do velké míry ovlivňuje zhodnocení relevantních událostí. Tím pádem interpretace situace a z toho vyvozené následné jednání bude do velké míry hněvem ovlivněno a facilitováno. To je podloženo studiemi, které zdůrazňují vliv emocí na kognitivní hodnocení situace při predikci chování a jednání (Baumeister et al., 2007). Mnohé teorie dokonce přicházejí s tím, že emoční motivátory při vnímání spravedlnosti jsou mnohdy silnější než kognitivní (Walker & Smith, 2002).

Značné množství výzkumů rovněž spojuje skupinový pocit hněvu s touhou ublížit outgroup, která je vnímaná jako původce dané situace (Mackie et al., 2000; Yzerbyt et al., 2003), zatímco skupinové pocity strachu naopak vedou k touze vyhnout se dané outgroup a jakémukoliv budoucímu střetu či kontaktu s ní (Dumont et al., 2003).

To je rovněž ve shodě s výsledky výzkumu od Maitner et al. (2006), kteří hovoří o hněvu jakožto mediátoru vnímané spravedlnosti a následného aktu odplaty. Autoři zmiňují, že po tragických událostech 11. září vnímala většina Američanů velkou škálu

silných emocí, především hněv a strach. Strach z výskytu podobných událostí v budoucnu a hněv vůči útočníkům.

Hněv jako takový následně sehrál významnou roli v tom, že velká část obyvatel USA vyjádřila podporu pro vojenskou odplatu vůči útočníkům (Skitka et al., 2004). A mnoho z nich pak také vnímalo, po vojenské akci USA v Afganistánu, že spravedlnosti bylo konečně učiněno za dost (Maitner et al., 2006). Tyto události nám prakticky ukazují, jak silnými motivátory jsou emoce v roli skupinových činů a akcí, ale také v procesu percepce spravedlnosti po těchto činech následující.

Hněv vyvolaný útokem na skupiny, jíž jsme členem, vede k tomu, že vnímáme pomstu jako odpovídající a adekvátní řešení vzniklé situace, a po jejím provedení je pak hněv nahrazen pocitem zadostiučinění. Zároveň ale z výsledků jejich studie vyplývá, že pokud skupina nepodnikla akci, která by moderovala aktuální emoční stav, nebo provedení této akce selže, dochází pak u ingroup k dalšímu většímu nárůstu míry dané emoce. To může potenciálně vyústit v ještě výraznější retribuční akce, bez ohledu na následky. Autoři studie zároveň ale zružňují, že existují i jiné možnosti, jak mohou být tyto skupinové emoce korigovány, než prostřednictvím emočně salientních činů, například skrze kognitivní přehodnocení dané situace a jiné (Maitner et al., 2006; Gross, 1999).

4.2 Zástupná odplata

Zajímavým fenoménem, objevujícím se ve spojitosti s kolektivní vinou, je takzvaná zástupná odplata. Tento termín v praxi nastává, když se člen jedné skupiny dopustí negativního (agresivního) činu vůči jednomu ze členů druhé skupiny, a to kvůli dřívějšímu negativnímu činu nebo provokaci, která se jeho osobně nedotýká, ale která ublížila jinému členovi v jeho skupině. V tomto případě bývá agresivní čin veden vůči členovi nebo členům skupiny, kteří neměli s původním aktem, který vedl k odplatě, nic společného. V podstatě ani jeden z účastníků sekundárního agresivního činu není přímo vázaný na původní událost, která k odplatě vedla. Atribuce kolektivní viny v tomto případě představuje jeden ze základních podmínek pro vznik tohoto jevu.

Lickel et al. (2006) ve své práci zabývající se touto problematikou představili kognitivní a motivační faktory, které mají na tento fenomén vliv. Zároveň ale uznávají, že jimi navržený model tohoto fenoménu nelze aplikovat na všechny druhy skupin stejně.

4.2.1 Motivační faktory

Mezi významné činitele, podílející se na vzniku tohoto jevu, Lickel et al. (2006) zmiňují ve své práci zejména skupinovou kohezi u obou skupin (ingroup a outgroup) zainteresovaných v konfliktu. Dále pak je velmi zásadním motivačním faktorem míra identifikace se skupinou. Ta představuje jeden z primárních předpokladů pro výskyt tohoto jevu. Dle představeného modelu jedinci se silnou identifikací ke skupině pociťují vztek, smutek a hněv, vedoucí k touze po odplatě a pomstě, pokud je někomu ze členů skupiny, s nímž se ztotožňují, jakýmkoli způsobem ublíženo či vyhrožováno. To je dle Lickel et al. (2006) zejména proto, že je jistá část naší identity tvořena také na základě naší příslušnosti ke skupině, a proto vnímáme ohrožení skupiny jako ohrožení nás samotných, což silně ovlivňuje naši touhu tuto situaci zvrátit nebo alespoň takzvaně „vyrovnat skóre“. Tento předpoklad je ve shodě s výsledky studie od Yzerbyt et al. (2003), která poukázala na to, že jedinci, kteří zjistí, že některému z členů jejich skupiny, s nímž jsou hluboce identifikováni, bylo ublíženo, vykazují projevy hněvu s agresivními tendencemi.

Dalším motivačním faktorem zmíněným v modelu od Lickel et al. (2006) je vzájemný skupinový soucit a empatie. Je svým způsobem tak trochu paradoxem, že tyto kladně polarizované emoce mohou být také jedním z činitelů vedoucích k odplatě. Co je na těchto emocích zásadní, je to, že jsou přenosné. Vidina bolesti nebo strachu jiného člena skupiny se tedy může přenést na ostatní, jako by se jednalo o jejich vlastní emoce. Takovéto emoce budou o to silnější, jedná-li se o skupinu, která je velmi kohezní a s nímž se jedinec blíže identifikuje. Pomsta pak může být vnímána jako forma pomoci ublíženému členovi skupiny.

Posledním zmiňovaným motivačním faktorem je pak to, že je takovéto chování v souladu se společensky přijímanými normami. Ačkoli tato domněnka může být velmi odlišně interpretována v závislosti na kulturním zázemí skupiny (Lickel et al., 2006).

4.2.2 Kognitivní faktory

Ovšem ani souhrn všech těchto faktorů k vysvětlení fenoménu zástupné pomsty nestačí. Je zde totiž jedna velmi zásadní okolnost, která je samotnou podstatou tohoto jevu. A tou je fakt, že stejně jako u kolektivní viny, při zástupné odplatě rozšíříme pomstu i na jedince, kteří nebyli v incidentu přímo zainteresováni.

To v praxi znamená, že tato část svým způsobem pojednává o mechanismu atribuce kolektivní viny, jak ji v této studii Licke et al. (2006) interpretují a pojímají. To nám ještě

jednou zdůrazňuje, že právě kolektivní vina je svým způsobem stavebním kamenem pro zástupnou odplatu. A právě tuto část fenoménu zbývá představit.

To lze v modelu od Lickel et al. (2006) nalézt zejména v jejich kognitivních činitelích. Skupinová entitativita (soudržnost) je právě jedním z těchto faktorů, které představují podstatu toho, co nazýváme takzvaným „targeting system“. Tedy jedním z identifikačních vlivů, na jehož základě vyhodnocujeme, na koho svou odplatu zacílíme. Lickel et. al. (2006) zmiňují, že tento vyhodnocující systém vedoucí k odplatě na základě entitativity je zpravidla postaven na dvou možných cestách. Jedna z nich je na základě vnímaných charakteristik a vlastností – tuto část bychom mohli vnímat jako jejich verzi esenciality (protože jsou to zlí lidé). Druhá je postavena na základě kauzální asociace (tito lidé k události přispěli, profitovali z ní nebo jí nedokázali/nechtěli zabránit), což se dá naopak připodobnit k faktorům commission a omission, ačkoli autoři studie to takto přímo nenazývají.

4.2.3 Moderující faktory

Ve svém modelu Lickel et al. (2006) představují také moderátory, které se dle jejich názoru zásadně podílí na míře vážnosti/přisnosti/krutosti, s jakou je odplata prováděna.

Prvním z těchto proměnných je vnímaná rozdílnost v síle mezi skupinami zainteresovanými v konfliktu. Podle jejich teorie je skupina disponující větší potenciální silou spíše náchylná k vyvinutí snahy o retribuci než skupina s nižší silou. Tato domněnka je podpořena výsledky studie od Mackie et al. (2000), která ukázala, že v situaci meziskupinového konfliktu či při možnosti jeho vzniku má skupina disponující větší silou tendenci reagovat spíše hněvem, zatímco skupina disponující nižší silou spíše strachem. Tyto výsledky podporují i výzkumy zabývající se teorií sociální dominance (Sidanius & Pratto, 1999) nebo takzvané systémy justification theories (Jost et al., 2004).

Dalším moderujícím faktorem podle Lickel et al. (2006) je cílení agrese na zvláště relevantní (významné) objekty nebo osoby v kontextu skupinové identity. V takovém případě je pravděpodobnost odplaty vyšší. Je nutné si uvědomit, že právě takové cíle bývají zvláště atraktivní, pokud jde o snahu „srovnat skóre“ za činy spáchané skupinou nebo některými jejími členy.

Třetím faktorem je to, zdali se „útok“ či provokace odehrála v soukromém nebo veřejném kontextu. Jedná-li se o veřejný kontext, je pravděpodobnost odplaty vyšší, například proto, že přítomnost publika zvyšuje významnost sociální identity (Berkowitz, 1993; Tedeschi & Felson, 1994) a jakýkoli útok na ni je vnímán jako závažnější.

Posledním faktorem, který Lickel et al. (2006) řadí mezi jimi zdůrazňované moderující faktory, je přítomnost autority ve skupině. Ať už se jedná o přirozené, či uměle vytvořené skupiny, v rámci dynamiky lze téměř vždy najít osobu, jejíž role je pro fungování skupiny klíčová a která představuje hybatele či moderátora v rámci intraskupinových procesů. Takovouto osobu můžeme nazývat leaderem. Leader jako takový bývá často cílem meziskupinového konfliktu a agrese, která jej doprovází, ovšem co zde autoři této studie vyzdvihují, je to, že může být také původcem či strůjcem této konfrontace.

4.3 Kolektivní tresty

Jedním z často vídaných následků kolektivní viny je kolektivní trest (Levinson, 2003; Tetlock, 2002). Co nás vede k tomu trestat celou třídu za chování několika žáků nebo třeba udělit pokutu fotbalovému klubu za výtržnictví několika jejich fanoušků během zápasu? Na první pohled je jasné, že tendence k tomuto jednání vyvolává značné rozpory. Můžeme zde vidět, že nejen to, zdali je někdo za něco zodpovědný, ale zejména to, kdo bude za daný čin nést odpovídající následky, hraje velmi významnou roli.

Lidé přirozeně pociťují tendenci trestat jedince, kteří se dopustí činu, jenž považují za špatný či negativní (Vidmar, Miller, 1980; Carlsmith, Darley, 2008). V češtině se dokonce nabízí velmi odpovídající termín – trestuhodný. Výzkumy naznačují, že tyto tendence bývají nejčastěji poháněny morálními motivy ve znamení toho, že provinilý by měl dostat to, co si na základě svých činů zasloužil (van Prooijen, 2018; Carlsmith et al., 2002; Darley, et al., 2000). To by ale naznačovalo, že všeobecně by kolektivní trestání skupin za činy jedince či jedinců nemělo být vnímáno jako spravedlivé, protože zahrnuje trestání osob, které se ničeho negativního nedopustily. Jaké faktory tedy k tomuto typu jednání vedou, je předmětem výzkumných studií z několika posledních let (Pereira et al., 2015).

Vzhledem k tomu, co již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, je vcelku předvídatelné, že jedním ze zásadních faktorů výrazně se podílejících na motivaci

a následném ospravedlnění kolektivních trestů je takzvaná vnímaná skupinová koheze neboli entitativita. Tedy že ochota trestat je vyšší, jedná-li se o skupinu, již považujeme za více kohezní (Pereira & van Prooijen, 2018).

Studie prokázaly souvislost mezi entitativitou a tendencí k potrestání, ovšem většinou hlavně v kontextu meziskupinového konfliktu, kde trestajícím subjektem byla skupina, jejímž členům či členovi bylo ublíženo. V takovémto případě můžeme tento typ trestu spíše srovnávat s fenoménem odplaty či zástupné odplaty, viz předchozí podkapitola (Gaertner et al., 2008; Stenstrom et al., 2008; Newheiser, Dovidio, 2015; Cushman et al., 2012; Vasquez et al., 2015).

Ovšem hovoříme-li o trestu administrovaném třetí osobou či zodpovědným nadřazeným orgánem, mnoho výzkumů zabývajících se touto problematikou nenajdeme (Falomir-Pichastor et al., 2007; Pereira et al., 2015). Tento druh udělení trestu bývá také všeobecně chápán jako více legitimní a méně náchylný k vzniku rozličných předsudků (van Prooijen, 2018).

Dalším zajímavým moderujícím faktorem je ochota trestat. Dosavadní výzkumy zde identifikovaly zejména souvislost mezi tendencí trestat a silnými emocemi, především v souvislosti s hněvem (Stenstrom et al., 2008; Berkowitz, 1993). Tyto emoce pak následně vedou k náhlým a nepřiměřeně silným reakcím, ne vždy založených na situačně relevantních faktech, ale na subjektivně založených dojmech a úsudcích, mezi něž řadíme i entitativitu (Pereira & van Prooijen, 2018).

Ve svém výzkumu, zaměřujícím se na prozkoumání vztahu mezi ochotou trestat, kolektivním trestem, uděleným nezávislým zodpovědným orgánem a vnímanou skupinovou soudržností, provedli Pereira & van Prooijen (2018) celkem tři na sebe navazující experimenty. Jejich snahou bylo minimalizovat metodologické nedostatky a dojít k ucelenému závěru. Z jejich studie pak vyplývá, že vnímaná skupinová koheze se skutečně výrazně podílí na ochotě trestat skupiny, do nichž se viník dané události řadí, i přesto, že trestání nevinných osob je v rozporu s morálními motivy vedoucími k trestu. V souvislosti s mírou/přísností trestu lze shrnout, že vnímaná skupinová koheze ovlivňuje i tuto proměnnou s tím, že více kohezní skupiny bývají trestány přísněji než ty, jejichž koheze se zdá nižší.

5. Prevence a intervence kolektivní viny a jejích důsledků

V minulé kapitole bylo představeno několik příkladů důsledků kolektivní viny. Od meziskupinového násilí k fenoménu odplaty a mnoho dalších víceméně negativních sociálních fenoménů, se kterými je kolektivní vina spojená a na nichž se podílí. Je proto přirozené, že dalším krokem po porozumění fenoménu je snaha korigovat jeho důsledky, průběh a v lepším případě se naučit, jak mu úplně předejít. V současné době však existuje jen velmi málo intervenčních a prevenčních programů, které skutečně prakticky aplikují nebo zohledňují principy mechanismu atribuce kolektivní viny. Níže jsou představeny nejvýraznější z intervenčních studií, zabývajících se fenoménem kolektivní viny v praxi.

5.1 Intervence v praxi

Jedna z nejvýznamnějších studií zabývajících se intervencí kolektivní viny je práce Bruneau et al. (2018). Jejich intervence byla zaměřená na zmírnění důsledků kolektivní viny šířené na muslimské občany žijící v USA. S nárůstem teroristických útoků spojovaných s atentátníky vyznávajícími islám se postoj vůči etnické menšině muslimů, zejména v USA a Evropě, značně zhoršil. Jednou z klíčových událostí, která kolektivní obviňování v souvislosti s muslimy spustila, byly události z 11. září.

Bruneau et al. (2018) ve své práci nejprve identifikovali a konfirmovali dané negativní postoje a kolektivní obviňování zaměřené směrem na muslimskou menšinu žijící v USA. Následně porovnávali různé intervenční techniky a v posledním kroku ověřovali účinnost jimi nalezeného nejefektivnějšího intervenčního procesu. Porovnávané intervence byly prováděny za pomoci videí (celkem 8 odlišných videonahrávek), s lišícími se styly předávání informací (narativní, didaktický, satirický). Samotná videa nebyla vytvořena autory studie, a proto nelze přesně identifikovat procesy, které vedly či nevedly ke snížení kolektivního obviňování a negativních postojů vůči sledované skupině.

Video, které se ukázalo jako nejefektivnější, silně apelovalo na pokryteckou stránku kolektivního vinění muslimů, zejména na fakt, že obdobná generalizace viny v současné době není stejně aplikovaná na jiné menšiny (například na křesťanech) v případě, že se některý z jejích členů dopustí jakéhokoli závažného negativního činu.

Autoři studie poukazují na to, že tento přístup je v souladu s teorií založené na paradigmatu kognitivní disonance, v angličtině takzvané *cognitive dissonance hypocrisy paradigm* (Aronson et al., 1991). Na základě této metody dochází ke snižování pokrytectví

ve dvou krocích. 1) Nejdříve nechat jedince vyzkoušet si hájit daný postoj, 2) poté poukázat na fakt, že v realitě se v souladu s obhajovaným postojem nechovají. Podle Festingera (1962) je totiž jednou z možností, jak zvrátit kognitivní disonanci, „přimět“ lidi chovat se v souladu s daným postojem, na jehož přijetí cílíme.

Další dvě videa také zaznamenala signifikantní úbytek kolektivní viny směřované na muslimskou populaci, ačkoli jejich účinek nebyl stejně robustní jako u předchozího zmiňovaného přístupu. První z nich představovalo rozhovor s muslimskou ženou, která byla inteligentní, otevřená a přátelská (v rozporu s předpokládanými stereotypy). Druhé video představovalo běžné Američany mimo muslimskou populaci, kteří vyjadřovali prosociální gesta a chování vůči muslimům (představují pozitivní příklad a demonstrující společenskou normu). Pozitivní efekt plynoucí z obou videí je v souladu se studii zabývajícími se vlivem sociálních norem na stereotypy (Crandall et al., 2002).

Tato intervence demonstruje, že poukazování na pokrytecké jednání a smýšlení o skupinách v rámci problematiky kolektivní viny může vést k signifikantní redukci negativních postojů a chování. Tento přístup se ukázal efektivní v rámci mnoha dalších problematik (recyklace, používání kondomů, dodržování silničních pravidel a další), kde pozitivně přispěl k behaviorální změně (Aronson et al., 1991; Stone et al., 1994; Fried & Aronson, 1995; Fointiat, 2004).

Další navazující intervence v podobném duchu byla provedena Bruneau et al. (2020). Ti navázali na intervenci z roku 2018 ve snaze výsledky replikovat a blíže se podívat na nezodpovězené otázky, které z předchozí práce vyvstaly. Těmi byly zejména reliabilita předchozí intervence, zdali se jedná o dlouhodobý efekt, který je kulturně generalizovatelný a aplikovatelný i na jinou populaci než na Američany, a také to, zdali by výsledky této intervence ustály ověřovací stres-test, ve formě kontraindikující události.

Ve své práci provedli navazující výzkum na populaci respondentů ze Španělska, kde také po událostech z 11. září došlo k značnému množství brutálních útoků muslimských extrémistů. Autoři studie náhodně rozdělili respondenty do tří skupin. U všech byla na začátku zhodnocena tendence kolektivně vinit muslimy za vzniklé události a také antimuslimské postoje. Respondenti patřící do kontrolní skupiny byli z intervence zcela vynecháni, respondenti ve druhé skupině prošli procesem intervence hned po prvním měření a respondenti patřící do poslední skupiny absolvovali intervenci až s odstupem jednoho měsíce. Respondenti v kontrolní skupině a ve skupině, která

podstoupila intervenci při prvním měření, pak znovu podstoupili identickou evaluaci, ve smyslu zhodnocení atribuce kolektivní a antimuslimských postojů, po uplynutí jednoho roku. Intervence samotná byla provedena obdobným způsobem jako ve studii z roku 2018 (Bruneauet al., 2020).

Z výsledků vyplynulo, že intervence vedla ke snížení tendence kolektivně vinit muslimské obyvatele a také ke snížení antimuslimských postojů a chování všeobecně. Dále pak efekt intervence přetrval u skupiny, která podstoupila intervenci při prvním měření i s odstupem jednoho roku, i přesto, že během této doby došlo k dalším útokům muslimských extrémistů. Zároveň u kontrolní skupiny došlo během roku v důsledku daných událostí ke zvýšení tendence kolektivně vinit muslimy a všeobecné antimuslimské tendence a chování (Bruneauet al., 2020).

Následně autoři studie provedli druhou studii ve snaze replikovat a verifikovat dané závěry získané v první studii. Z této druhé studie navíc vyplynulo, že tato intervence je nejvíce efektivní u respondentů, kteří si silně váží konzistence jednání a chování u sebe i ostatních lidí (Bruneauet al., 2020).

Tento výzkum všeobecně navazuje na další intervenční práce zabývající se snížením hostility v rámci meziskupinového konfliktu. Ovšem i zde můžeme vidět, že stejně jako u předchozí intervence z roku 2018, ani tato práce neimplementuje výsledky výzkumů zabývajících se mechanismem atribuce kolektivní viny, které by mohly tuto specifickou intervenci potenciálně učinit efektivnější.

Výzkumná část

Kolektivní vina je fenomén objevující se v kontextu mnoha sociálních patologických jevů, a její důsledky mohou být velmi závažné. Je zřejmé, že chceme-li účinně korigovat dopady tohoto fenoménu, musíme nejprve dobře rozumět jeho podstatě. Porozumění mechanismu atribuce kolektivní viny je proto klíčové pro zavedení efektivní intervence a prevence. Jednotná teorie zachycující přesný mechanismus atribuce kolektivní viny ale prozatím chybí, na základě dosavadních výzkumů můžeme nicméně identifikovat některé potenciální související faktory. Mezi nejvýraznější z nich patří entitativita, jak již bylo představeno v teoretické části této práce.

Empirická část je proto zaměřena na bližší prozkoumání vztahu mezi kolektivní vinou, entitativitou a dalšími faktory. Cílem zkoumání těchto faktorů je získat komplexnější náhled na to, které vnímané charakteristiky k atribuci kolektivní viny skutečně relevantně přispívají, a proto je vhodné je zohledňovat při vytváření intervenčních a prevenčních programů.

1. Výzkumný problém – cíle výzkumu, hypotézy a výzkumné otázky

Specifickým záměrem výzkumu je v návaznosti na teoretickou část ověřit, zdali, jakým způsobem a do jaké míry atribujeme kolektivní vinu na odlišné druhy skupin a jaké faktory, s entitativitou v čele, se na tom podílí. Dále se také výzkum snaží ověřit, které ze zkoumaných faktorů se skutečně přímo podílí na atribuci kolektivní viny a které jsou s ní spíše nepřímo spjaty prostřednictvím jiných faktorů. Tento cíl je důležitý zejména proto, že může pomoci přispět k vytvoření souvislejšího konstruktu teorie atribuce kolektivní viny, zahrnující skutečně ty faktory, které s ní přímo souvisí, a poukazující na ty, které se jen nepřímo spolupodílí.

Výzkum ve své podstatě s mírnými úpravami replikuje studii 1. od Denson et al. (2006). Tato studie byla zvolena jako podklad pro současný výzkum proto, že představuje podnět pro nalezení mechanismu atribuce kolektivní viny obecně, vzhledem k faktu, že je vedena na principu širšího kontextu bez situační specifikace. Tedy především, že se nezaměřuje na jednu konkrétní situaci či incident jako některé předešlé výzkumy, a proto může poukázat na všeobecnější prvky mechanismu atribuce kolektivní viny v běžné populaci. Cílem je ověřit závěry, ke kterým autoři studie došli, s tím, že důraz není kladen jen na vztah mezi entitativitou, esencialitou a kolektivní vinou, ale i na spojitost dalších

proměnných, jako jsou homogenita, commission, omission, které všechny patří k moderujícím faktorům zmíněným výše v teoretické části.

Výzkumné otázky a hypotézy

Jak již bylo zmíněno výše, Denson et al. (2006) se ve své studii zabývali primárně tím, zda se jednotlivé skupiny (viz typologie Lickel et al., 2000) liší na základě percepce vnějšího pozorovatele v míře atributované kolektivní viny, entitativity a esenciality. Základní výzkumné otázky v souvislosti s těmito základními proměnnými lze tedy formulovat následně:

VO1: Liší se jednotlivé druhy skupin v míře přisuzované kolektivní viny?

VO2: Liší se jednotlivé druhy skupin v míře přisuzované esenciality?

VO3: Liší se jednotlivé druhy skupin v míře přisuzované entitativity?

VO4: Existuje korelace mezi přisuzovanou kolektivní vinou a entitativitou ?

Na základě výsledků studie od Denson et al. (2006) a dle výzkumu od Lickel et al. (2000, 2003) lze předpokládat, že zejména skupiny vyznačující se vyšší mírou vnímané skupinové soudržnosti budou vykazovat i vyšší míru přisuzované kolektivní viny. Vyšší mírou je myšleno více než jedna směrodatná odchylka nad průměrem. Můžeme tedy zkonstruovat následující výzkumnou hypotézu:

H1: Skupinám s vyšší mírou vnímané skupinové koheze bude přisuzována signifikantně vyšší míra kolektivní viny.

VO5: Existuje vzájemný vztah mezi esencialitou a kolektivní vinou?

Tato výzkumná otázka je položena na základě faktu, že existují výzkumné studie naznačující potenciální vztah mezi esencialitou a usuzováním kolektivní zodpovědnosti. Tento předpoklad vychází z výzkumů, které dokládají, že existuje souvislost mezi vnímanou esencialitou a usuzováním na základě dispozičních charakteristik a vytvářením stereotypů (Haslam et al., 2002; Yzerbyt et al., 2001; Yzerbyt et al., 1997). Tyto studie shrnují, že lidé skutečně využívají folkové teorie skupinové podstaty (esence), když usuzují vlastnosti a motivy skupin a jejich členů. To, zdali je esencialita skutečně spojená také s kolektivní vinou a její atribucí, ale stále ještě není výzkumně podloženo. Ačkoli na

základě výše představených přístupů v kapitole pojednávající o teoriích kolektivní viny můžeme shrnout, že mnohé dřívější práce a studie tuto domněnku sdílí (Lickel & Onuki, 2015).

VO6: Existuje vzájemný vztah mezi entitativitou a esencialitou?

Ve svých výzkumech Yzerbyt a kolektiv (Yzerbyt et al., 2001; Yzerbyt & Rocher, 2002) diskutují nad možností vzájemného interagujícího vztahu mezi esencialitou a entitativitou. Principiálně že by mohl existovat vliv esenciality na entitativitu a vica versa. Navíc jak již bylo zmíněno v teoretické části této práce, některé přístupy k atribuci kolektivní viny kladou důraz na obě tyto proměnné.

Na základě toho se Denson et al. (2006) rozhodli prozkoumat vliv vzájemného interagujícího vztahu těchto dvou proměnných na atribuci kolektivní viny. Primárně předpokládali, že esencialita by mohla mít zesilující účinek na entitativitu, s tím, že tento efekt by se pak mohl následně promítnout do míry atribuované kolektivní viny. Tedy, že vnímání vzájemné skupinové soudržnosti a navíc přítomnost jednotné skupinové esence/podstaty vede k výraznější tendenci vnímat skupiny jako celek zodpovědný za činy svých členů.

Na základě toho můžeme tedy vytvořit další hypotézu, a to, že:

H2: U skupin, kterým je přisuzována vyšší míra esenciality, bude vztah mezi entitativitou a kolektivní vinou silnější.

(Vyšší mírou je opět myšleno více než jedna směrodatná odchylka nad průměrem.)

Těchto šest základních výzkumných otázek je totožných s originální studií, jejíž současný výzkum tato práce replikuje. K nim byly navíc přidány následující otázky, které mají blíže prozkoumat vztah dalších relevantních proměnných, konkrétně commission, omission a homogenita.

Commission - Omission:

VO7: Liší se jednotlivé druhy skupin v přisuzování commission/omission?

VO8: Existuje vzájemný vztah mezi commission/omission a kolektivní vinou?

Zajímavým rozšířením úhlu pohledu v rámci této problematiky přináší propojení s proměnnými commission (potenciální spoluúčast či podporování daného aktu) a omission (potenciálním zanedbáním hrozby). Ve své studii zabývající se masakrem na Columbine High School Lickel et al. (2003) zjistili, že existuje rozdíl v tom, zdali respondenti přisuzovali kolektivní vinu některým skupinám spíše na základě omission a jiným více na principu commission.

To nám ukazuje, jaký přístup v očích posuzovatele skupina k jedinci měla nebo mohla potenciálně mít. Proto i v současném výzkumu chceme tento rozdíl verifikovat a zároveň porovnat, zda tento rozdíl může mít také souvislost s odlišnou mírou atribuce kolektivní viny u daných skupin. Tato spojitost může být zajímavá zejména z toho důvodu, že v předchozích výzkumech blíže zmíněných v teoretické části (Tetlock et al., 2010) byl nalezen výraznější vztah mezi commission a kolektivní vinou nežli omission a kolektivní vinou.

Homogenita:

VO9: Liší se jednotlivé druhy skupin v míře homogeneity?

VO10: Existuje vzájemný vztah mezi kolektivní vinou a homogenitou?

VO11: Existuje vzájemný vztah mezi entitativitou a homogenitou?

Další proměnnou, která je předmětem zájmu v tomto výzkumu, je homogenita. Oproti původní studii byly položky sytící tuto proměnnou mírně rozšířeny. Homogenita patří k faktorům, které bývají na základě přechozích výzkumů blízce spojovány v entitativitou (Dasgupta et al., 1999; Yzerbyt et al., 2004, Spencer-Rodgers et al., 2007), jak již bylo vyzdviženo v teoretické části. Dokonce patří i do modelu faktorů od Lickel et al. (2000), které představují klíčovou podstatu entitativity. Proto nás vztah těchto proměnných bude zajímat i v současném výzkumu společně se vztahem homogeneity a kolektivní viny. To, zdali zde usuzovat přímý vztah mezi homogenitou kolektivní vinou,

nebo zdali je tento vztah spíše založen na spojitosti homogenity a entitativity, je také relevantní otázkou. Zároveň oproti původní studii je v současném výzkumu zahrnuto více položek, reprezentujících odlišné druhy homogenity

2. Design výzkumného projektu

2.1 Typ výzkumu

Výzkum je realizován za pomoci kvantitativního designu, konkrétně korelační studie. Tento přístup byl zvolen vzhledem k charakteru studie, kterou výzkum replikuje, ale také kvůli zvoleným výzkumným cílům, které lze touto cestou efektivněji zmapovat.

2.2 Metody získávání dat

Data byla sbírána prostřednictvím anonymního online dotazníku, který byl přeložen z původní studie prostřednictvím čtyř nezávislých překladů, na základě nichž vznikla pilotní verze. Ta byla ověřena na pilotním vzorku respondentů (N=15) a na základě výsledků a připomínek upravena a spuštěna.

Respondentům bylo řečeno, že se jedná o výzkum zabývající se percepcí sociálních skupin. Samotným výzkumným otázkám předchází jedna vzorová otázka, na kterou není nutné odpovídat, ale která demonstruje princip dotazníku. Dotazník se skládá z 19 otázek, včetně dvou demografických charakteristik (pohlaví a věk). Respondentům byl u každé otázky představen a náhodně seřazen seznam 12 skupin, z nichž vždy 4 patřily do stejné kategorie – viz typologie od Lickel et al. (2000). Oproti původní studii, kde bylo použito 30 druhů skupin, bylo v současném výzkumu využito pouze 12, a to z důvodu redukce únavnosti respondentů, která se může negativně promítnout do získaných dat. U každé otázky respondenti hodnotili všechny skupiny na pětibodové Likertově škále, v souvislosti s tím, jak skupinu vnímali. Namísto původní devítistupňové škály byla v současném výzkumu zvolena pětibodová právě pro snazší a rychlejší orientaci a administraci.

2.3 Složení dotazníku, definice proměnných

V rámci dotazníku bylo mapováno celkem 8 hlavních sledovaných proměnných a dvě další zahrnující demografické charakteristiky (pohlaví a věk).

Kolektivní vina

Samotná kolektivní vina byla mapována prostřednictvím jediné otázky, jejíž formulace odpovídá otázce v původní studii.

„Jak zodpovědný by se měl člen této skupiny cítit, pokud se jiný člen dopustí závažného činu?“ (*„Rate how responsible a member of the group should feel if another member of the group committed a serious negative act.“*)

Ve svém výzkumu Denson et al. (2006) při tvorbě položky mapující kolektivní vinu provedli dvě samostatné porovnávací studie pro srovnání (N=70 každá), zdali jimi vytvořená položka skutečně adekvátně odpovídá sledované proměnné. Položka byla srovnávána se dvěma dalšími, jejichž formulace byla více přímá, ale potenciálně návodná (*„Jak vinný je člen dané skupiny?“* a *„Jak moc vinná je skupiny, jíž je viník členem?“*). Korelace mezi těmito dvěma formulacemi a finální verzí otázky se ukázala jako vysoká, tedy srovnatelně efektivní jako její dvě přímější formulace, a vhodná k měření kolektivní viny. Proto byla i v současném výzkumu takto zachována.

Entitativita

Ve své práci Denson et al. (2006) zmiňují, že entitativita, neboli vnímaná skupinová soudržnost, bývá operacionalizována různě. Dřívější výzkumy ji definovaly spíše na základě homogenity a podobnosti chování (Castano & Yzerbyt, 1998; McConnellet al., 1997; McGarty et al., 1995). Další výzkumy ji více spojovaly se vzájemnou závislostí členů skupiny, například Gaertner and Schopler (1998) považují za klíčovou složku pro entitativitu vzájemnou komunikaci mezi členy. Později pak Lickel et al. (2000) ve své práci identifikovali některé proměnné, které jsou pro entitativitu klíčové. Patřily mezi ně například vzájemná komunikace nebo i společné cíle.

Tuto proměnnou zastupuje v dotazníku celkem šest položek. Autoři studie od Denson et al. (2006) vycházejí primárně z práce od Lickel et al. (2000), a proto položky, které tuto proměnnou sytí, se primárně soustřeďují na vzájemnou komunikaci mezi členy, vzájemný vliv na chování, společné normy, vzájemná pouta a vazby mezi členy, sdílení informací a společné skupinové cíle. Toto složení položek podporující entitativitu bylo v současném výzkumu zachováno.

Esencialita

Esencialita, neboli jednotná skupinová podstata, byla stejně jako v původní studii zastoupena i v současném výzkumu celkem dvěma položkami – délkou trvání skupiny a permeabilitou (skupinovou propustností). Autoři původní studie zvolili právě tyto dvě položky z důvodu, že na základě předchozích výzkumů je klíčovou složkou esenciality její

„nezměnitelnost“ (Haslam et al., 2000; Lickel et al., 2000; Rothbart & Taylor, 1992). Položka na permeability byla v současném dotazníku doplněna o vysvětlení, pro snazší porozumění otázce.

Homogenita

Položky sytící homogenitu byly v porovnání s původní studií rozšířeny a modifikovány. Ve své studii Denson et al. (2006) použili pouze jednu položku („*the degree to which the members of the group are likely to possess the same personality traits and abilities*“), která měla homogenitu posoudit z obecného hlediska. V současném výzkumu se na homogenitu zaměřují celkem tři položky, přejaté ze studie od Spencer-Rodgers et al. (2007). Ti ve svém výzkumu rozlišují mezi celkem čtyřmi druhy homogenity: celkovou, fyzickou a behaviorální homogenitou a homogenitou povahových vlastností. V našem výzkumu byly použity tři ze čtyř, a to:

Homogenita celková: „*Jsou si členové této skupiny podobní?*“

Homogenita behaviorální: „*Jsou si členové této skupiny podobní, pokud jde o jejich chování? A to, i když nejsou právě součástí této skupiny?*“

Homogenita povahových vlastností: „*Jsou si členové této skupiny podobní z hlediska svých povahových vlastností?*“

Kvalifikovatelnost jako skupina

Jedna z dalších proměnných, která je v tomto výzkumu zejména pro srovnání, je položka ověřující, zdali je dle respondentů skupina skupinou v pravém slova smyslu. Tato položka je zde proto, že ji v minulých výzkumech využívali jako relevantní pro měření entitativity a měla by s ní tedy vysoce korelovat (Lickel et al. 2000).

Omission a commission

Commission je termín vyjadřující podezření, že členové dané skupiny viníka v jeho činu podporovali nebo se na něm dokonce podíleli, zatímco omission je definován spíše jako podezření, že členové skupiny o záměrech viníka mohli vědět, a přesto neudělali nic, aby jim zabránili. Obě proměnné hrají významnou roli při interpretaci přístupu skupiny k jedinci a jeho činu, a tedy i ve zdůvodnění generalizace viny na skupinu jako takovou,

jak již bylo blíže představeno v teoretické části práce. Každá z nich je současném výzkumu zastoupena jednou položkou, totožnou s originální studií od Denson et al. (2006).

Omission: Do jaké míry se od členů této skupiny očekává, že budou schopni zabránit jiným členům skupiny ve spáchání závažného činu? (*Rate the degree to which members of the group should be expected to prevent others in the group from committing serious negative acts.*)

Commission: Do jaké míry lze podezřívat člena této skupiny, že se jakýmkoliv způsobem podílel na závažném činu spáchaném jiným členem skupiny? (*Rate the degree to which it would be suspected that a member of the group might have contributed in some way to a serious negative act committed by another member of the group.*)

Typologie skupin:

Ve své práci Lickel et al. (2000) přišli s tím, že existuje intuitivní taxonomie skupin, mezi kterými lidé rozlišují. Těmito čtyřmi typy skupin jsou *intimní skupiny* (rodina, přátelé), *sociální kategorie* (muži, křesťané), *účelové skupiny* (členové fotbalového týmu, herci v divadelním představení) a *volné asociace* (lidé čekající ve frontě, lidé na autobusové zastávce). Z jejich výzkumů vyplývá, že tyto druhy skupin se liší v míře vnímané skupinové koheze. Výsledky byly srovnatelné, ať už se jednalo o participanty z USA, nebo z Polska.

Pro současný výzkum byly ze seznamu skupin použitých v této studii vybrány ty, jejichž rozlišení se ukázalo přibližně srovnatelně efektivní u obou vzorků respondentů (USA, Polsko) nebo jejich principiálně obdobné alternativy, jejichž použití je potenciálně aplikovatelné na populaci respondentů v ČR.

2.5 Etika výzkumu

Dotazník byl distribuován online formou prostřednictvím platformy Lime survey. Sběr dat byl zcela anonymní a tato platforma nezaznamenává žádná jména ani další citlivé osobní údaje. V úvodu dotazníku bylo uvedeno, že se všemi poskytnutými údaji a daty bude nakládáno v souladu s etickými standardy akademické práce.

Respondenti měli možnost kdykoli v průběhu vyplňování bez udání důvodu svou účast dobrovolně přerušit či ukončit. V rámci úvodní stránky dotazníku byli také informováni o charakteru otázek, časové náročnosti, tématu a účelu výzkumu. Následně

bylo zmíněno, že poskytnutá data mohou být po skončení výzkumu zveřejněna online. Na konci dotazníku byl k dispozici e-mail autorky a vedoucího práce, pro případné otázky či připomínky.

3. Výzkumný soubor

Respondenti byli rekrutováni primárně prostřednictvím databáze Laboratoře PLESS. Dále pak metodou snowball a prostřednictvím sociálních sítí. Původní studie pracovala primárně se studenty psychologie, což je limitace, které přetrvává i v současném výzkumu, ačkoli ne zcela.

Demografické údaje:

Výzkumný soubor tvořilo 242 respondentů. Ve výzkumném souboru bylo 148 žen a 94 mužů ve věkovém rozmezí od 18 let do 75 let. Věkový průměr respondentů byl 28,9 let, medián 24.0 let a směrodatná odchylka 11,4.

4. Analýza dat a výsledky

Data byla zpracována a vyhodnocena na základě analýzy provedené v programu Jamovi. Postup byl obdobný jako v původní studii. Nejdříve byl vzorek popsán pomocí metod deskriptivní statistiky, následně byly analyzovány odpovědi respondentů jako takové. Významnost p -hodnot byla interpretována následovně: $p > 0,05$ jako nesignifikantní, $p < 0,05$ jako signifikantní. U všech RM ANOVA s výjimkou esenciality byl porušen předpoklad sféricity a tedy použita Huynh-Feldtova korekce.

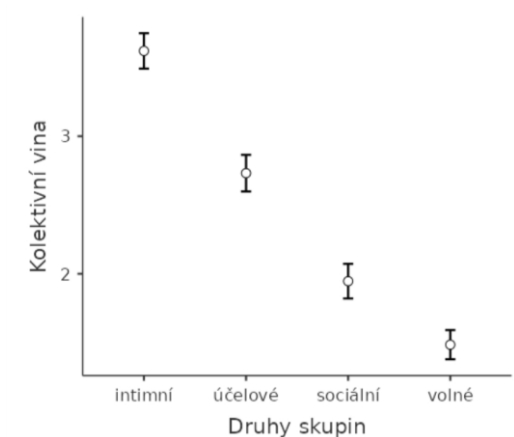
Pro ověření klíčových předpokladů (**VO1.**, **VO2.**, **VO3**), že se jednotlivé druhy skupin liší v míře přisuzované kolektivní viny, entitativity (složena z položek: vzájemná interakce, míra vlivu mezi členy, vzájemná pouta, společné cíle, sdílení informací, skupinové normy) a esenciality (složena z položek: permeabilita, délka trvání), byla využita ANOVA pro opakovaná měření.

Výsledky analýzy tuto domněnku až na drobné odchylky potvrdily. Jednotlivé skupiny se signifikantně lišily jedna od druhé (všechny $p < .001$) jak v míře přisuzované **kolektivní viny**: $F(3; 723) = 442; p < .001$, (Graf 1), tak **entitativity**: $F(3; 723) = 1202; p < .001$, (Graf 2) a **esenciality**: $F(3; 723) = 699; p < .001$, (Graf 3). Výsledky testů sféricity jsou uvedeny v Příloze 1. Jedinou výjimku představoval fakt, že v rámci Post hoc analýzy bylo zjištěno, že u proměnné esenciality nebyl u intimních a sociálních skupin nalezen signifikantní rozdíl (viz. Tabulka 1).

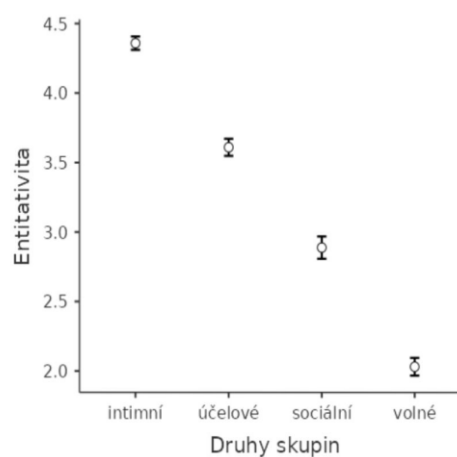
Post hoc analýza také ukázala, že intimní skupiny byly hodnoceny nejvýše v míře entitativity a kolektivní viny, následované účelovými skupinami, sociálními a nakonec volnými skupinami. U esenciality byly intimní a sociální skupiny hodnoceny výše než účelové skupiny a stejně jako u předešlých dvou proměnných i zde dosahovaly nejnižších hodnoty volné asociace.

Lze tedy shrnout, že výsledky získané prostřednictvím RM ANOVY ve své podstatě přesně odpovídají těm, ke kterým došli autoři původní studie od Denson et al. (2006).

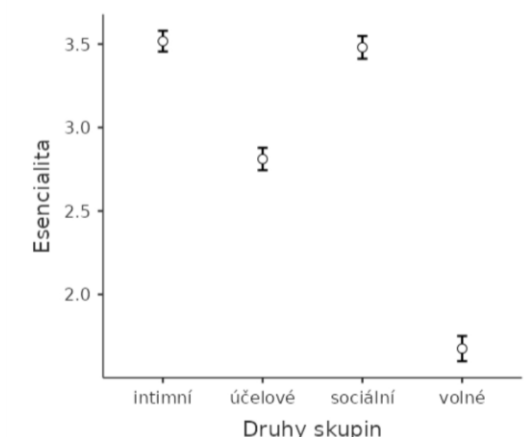
Graf 1 :

Graf 2 :

Graf 3 :

Tabulka 1:

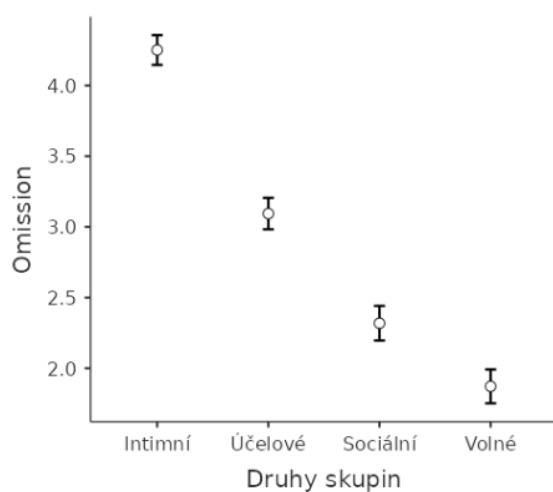
Post Hoc Tests

Post Hoc - Druhy skupin

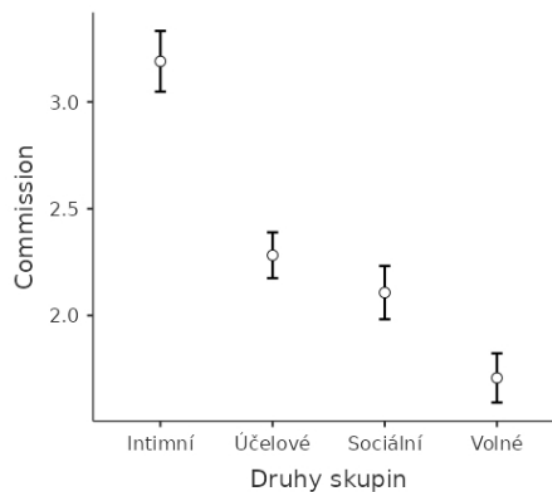
Srovnání		Rozdíl průměrů	Směrodatná odchylka	Stupně volnosti	t	Ptukey
Druhy skupin	Druhy skupin					
intimní	- účelové	0.7059	0.0412	241	17.130	<.001
	- sociální	0.0372	0.0452	241	0.822	0.844
	- volné	1.8416	0.0473	241	38.910	<.001
účelové	- sociální	-0.6687	0.0469	241	-14.273	<.001
	- volné	1.1357	0.0467	241	24.319	<.001
sociální	- volné	1.8044	0.0485	241	37.182	<.001

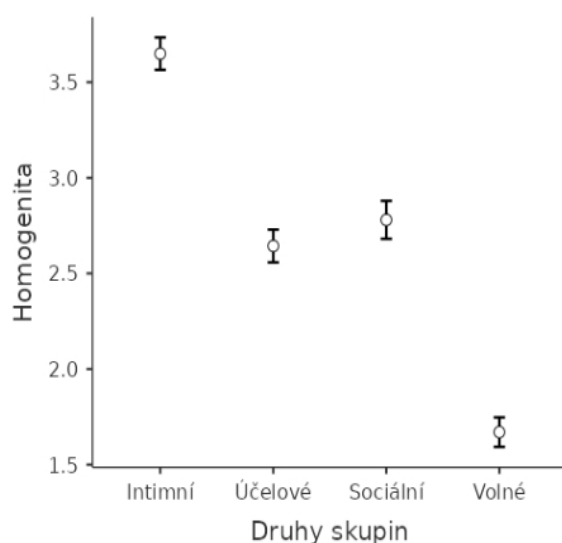
Dále pak v této části analýzy byly ověřovány také VO7 a VO9. Tedy zdali se jednotlivé druhy skupin liší v souvislosti s proměnnými **omission**: $F(3; 723) = 486; p < .001$, (Graf 4), **commission**: $F(3; 723) = 144; p < .001$, (Graf 5) a **homogenita**: $F(3; 723) = 598; p < .001$, (Graf 6). Výsledky testů sféricity lze nalézt v Příloze 2. I zde lze shrnout, že mezi jednotlivými druhy skupin existuje signifikantní rozdíl u všech zmiňovaných proměnných (všechny $p < .001$).

Graf 4:

Graf 5:

Graf 6:

Post hoc analýza prokázala, že i přestože mezi skupinami všeobecně existuje signifikantní rozdíl u všech proměnných, lze zde najít výjimky. Zatímco u proměnné omission skutečně existuje signifikantní rozdíl mezi všemi skupinami vzájemně, u commission a homogenity bylo zjištěno, že sociální a účelové skupiny se vyznačují podobnými hodnotami (viz Tabulka 2 a Tabulka 3).

Tabulka 2:**Post Hoc Tests**

Post Hoc - Druhy skupin

Srovnání		Rozdíl průměrů	Směrodatná odchylka	Stupně volnosti	t	Ptukey
Druhy skupin	Druhy skupin					
Intimní	- Účelové	0.908	0.0717	241	12.66	<.001
	- Sociální	1.083	0.0882	241	12.27	<.001
	- Volné	1.482	0.0968	241	15.32	<.001
Účelové	- Sociální	0.175	0.0633	241	2.76	0.031
	- Volné	0.574	0.0525	241	10.94	<.001
Sociální	- Volné	0.399	0.0597	241	6.70	<.001

Tabulka 3:

Post Hoc Tests

Post Hoc - Druhy skupin

Srovnání		Rozdíl průměrů	Směrodatná odchylka	Stupně volnosti	t	Ptukey
Druhy skupin	Druhy skupin					
Intimní	- Účelové	1.006	0.0459	241	21.91	<.001
	- Sociální	0.869	0.0524	241	16.60	<.001
	- Volné	1.979	0.0495	241	40.00	<.001
Účelové	- Sociální	-0.136	0.0484	241	-2.82	0.027
	- Volné	0.973	0.0353	241	27.58	<.001
Sociální	- Volné	1.110	0.0479	241	23.18	<.001

Korelační analýza

V rámci korelační analýzy byl využit multilevel correlation model, v programu Jamovi. Výsledek analýzy blíže ukazuje Tabulka 4.

Tabulka 4:

Proměnná 1	Proměnná 2	95% Interval spolehlivosti					Dolní	Horní
		r	t	df	p	n		
KOL1	OMI1	0.3823	22.29	2902	<.001	2904	0.35082	0.4129
KOL1	COM1	0.2704	15.13	2902	<.001	2904	0.23638	0.3038
KOL1	ENT	0.3661	21.19	2902	<.001	2904	0.33418	0.3972
KOL1	ESE	0.0325	1.75	2902	0.080	2904	-0.00391	0.0688
KOL1	HOM	0.3107	17.61	2902	<.001	2904	0.27748	0.3432
OMI1	COM1	0.2583	14.40	2902	<.001	2904	0.22403	0.2919
OMI1	ENT	0.3899	22.81	2902	<.001	2904	0.35864	0.4203
OMI1	ESE	0.0493	2.66	2902	0.016	2904	0.01291	0.0855
OMI1	HOM	0.3199	18.19	2902	<.001	2904	0.28681	0.3521
COM1	ENT	0.2922	16.46	2902	<.001	2904	0.25861	0.3252
COM1	ESE	0.0524	2.83	2902	0.014	2904	0.01606	0.0886
COM1	HOM	0.2465	13.70	2902	<.001	2904	0.21199	0.2803
ENT	ESE	0.1601	8.74	2902	<.001	2904	0.12445	0.1953
ENT	HOM	0.5045	31.48	2902	<.001	2904	0.47691	0.5312
ESE	HOM	0.1593	8.69	2902	<.001	2904	0.12360	0.1945

Korelační analýzou byly ověřeny další dílčí předpoklady, tedy výzkumné otázky týkající se vzájemného vztahu proměnných.

VO4: Existuje korelace mezi přisuzovanou kolektivní vinou a entitativitou ?

V rámci analýzy byla nalezena signifikantní pozitivní korelace mezi kolektivní vinou a entitativitou ($r = 0.3661$, $p < .001$). Tento závěr je srovnatelný s výsledkem analýzy původní studie ($r_s = .43$, $p < .001$).

H1: Skupinám s vyšší mírou vnímané skupinové koheze bude přisuzována signifikantně vyšší míra kolektivní viny.

Hypotézu přijímám.

Hypotézu můžeme přijmout, neboť obě proměnné spolu vzájemně pozitivně korelují. Zároveň, jak již bylo zmíněno, skupiny s vyšší mírou entitativy odpovídají skupinám s vyšší mírou kolektivní viny, viz výsledky RM ANOVY. Pořadí skupin na základě míry hodnoty od nejvyšší k nejnižší je tedy u obou proměnných identické (viz Grafy 2, 3). Prakticky lze shrnout, že například intimním skupinám byla přisuzována nejvyšší míra entitativy a kolektivní viny v porovnání s ostatními skupinami. I v této části analýzy tedy docházíme k obdobným závěrům jako původní studie od Denson et al. (2006).

VO5: Existuje vzájemný vztah mezi esencialitou a kolektivní vinou?

Zde lze shrnout, že tyto proměnné spolu signifikantně nekorelují ($r = 0.03661$, $p = .080$). Vzájemný přímý vztah kolektivní viny s esencialitou se tedy nepotvrdil. V tomto případě se výsledky výzkumu liší od původní studie od Denson et al. (2006). Ti ve svém výzkumu zaznamenali mírnou pozitivní korelaci mezi esencialitou a kolektivní vinou ($r = .020$, $p < .05$).

VO6: Existuje vzájemný vztah mezi entitativitou a esencialitou?

V tomto případě můžeme najít mírnou signifikantní pozitivní korelaci mezi proměnnými ($r = 0.1601$, $p < .001$). Tento výsledek se shoduje se studií od Denson et al. (2006), ačkoli v původní studii byla nalezena vyšší korelace mezi oběma proměnnými ($r = .50$, $p < .001$).

VO8: Existuje vzájemný vztah mezi commission/omission a kolektivní vinou?

Na základě analýzy můžeme shrnout, že skutečně existuje pozitivní signifikantní korelace mezi oběma proměnnými a kolektivní vinou. Korelační koeficient pro vztah mezi commission a kolektivní vinou je $r = 0.2704$, $p < .001$ a pro vztah mezi kolektivní vinou a omission $r = 0.3823$, $p < .001$. Výsledky se zde liší od původní studie (omission $r = .64$, $p < .001$, commission $r = .51$, $p < .001$), ačkoli i zde byla nalezena korelace, jejíž hodnota je nižší, než jakou uvádí Denson et al. (2006).

VO10: Existuje vzájemný vztah mezi kolektivní vinou a homogenitou?

I v tomto případě můžeme vidět, že homogenita a kolektivní vina spolu pozitivně signifikantně korelují ($r = 0.3107$, $p < .001$).

VO11: Existuje vzájemný vztah mezi entitativitou a homogenitou?

Z analýzy můžeme vyčíst, že entitativita a homogenita spolu středně pozitivně korelují ($r = 0.5045$, $p < .001$). Tento předpoklad je ve shodě s teorií, že homogenita ve své podstatě představuje jednu z klíčových složek entitativity, jak bylo navrženo ve studii od Lickel et al. (2000).

Poslední část analýzy využívala mixed linear modeling v programu Jamovi, který je obdobou pro HLM (hierarchical linear modeling) využité v původní studii. Mixed linear modeling je statistickou metodou, která bere v potaz hierarchickou strukturu dat, tedy že zde máme hodnocení různých skupin stejnými respondenty.

V první fázi tohoto kroku analýzy Denson et al. (2006) přišli se závěrem, že v případě srovnávání entitativity, esenciality, homogenity a velikosti skupiny jako prediktorů kolektivní viny je entitativita (0.41 , $p < .001$) výrazně větším prediktorem než ostatní zmíněné proměnné. K obdobnému závěru lze dospět i v rámci naší replikace této analýzy (*regresní koef.:* 0.54 , $p < .001$), jak lze detailněji vidět níže, viz Tabulka 5.

Tabulka 5:

Název	Reg. koef	σ	95% Interval spolehlivosti			t	p
			Dolní	Horní	St. volnosti		
(Konstanta)	2.44559	0.1226	2.2054	2.6858	3.65	19.955	< .001
ENT	0.54604	0.0367	0.4740	0.6180	1736.04	14.862	< .001
ESE	-0.07376	0.0306	-0.1337	-0.0138	2898.74	-2.412	0.016
HOM	0.24130	0.0279	0.1867	0.2959	2903.39	8.659	< .001
VEL1	0.00524	0.0194	-0.0327	0.0432	2057.93	0.270	0.787

Dále lze shrnout, že entitativita i nadále zůstane nejvýraznějším prediktorem kolektivní viny, a to i v případě, že mezi proměnné zařadíme i omission a commission. Zde si můžeme také všimnout, že omission se pak stane druhou nejvýraznější predikující proměnnou, přesahující hodnotu homogenity, viz Tabulka 6 níže.

Tabulka 6:

Název	Reg. koef.	σ	95% Interval spolehlivosti			t	p
			Dolní	Horní	St. volnosti		
(Konstanta)	2.44559	0.0725	2.3034	2.58777	3.08	33.713	< .001
ENT	0.35506	0.0365	0.2836	0.42657	764.29	9.731	< .001
ESE	-0.06241	0.0292	-0.1196	-0.00520	2809.20	-2.138	0.033
HOM	0.15890	0.0271	0.1058	0.21199	2887.28	5.866	< .001
VEL1	0.00301	0.0182	-0.0326	0.03867	709.56	0.166	0.868
OMI1	0.25682	0.0189	0.2199	0.29377	2856.22	13.623	< .001
COM1	0.13233	0.0179	0.0972	0.16745	2903.55	7.384	< .001

Závěrečná fáze analýzy se zaměřuje na interagující vztah entitativity a esenciality a jeho dopad na atribuci kolektivní viny. Tento vztah byl stejně tak předmětem zájmu analýzy v původní studii a také naší druhé hypotézy.

H2: U skupin, kterým je přisuzována vyšší míra esenciality, bude vztah mezi entitativitou a kolektivní vinou silnější.

Hypotézu přijímám.

Hypotézu lze přijmout, neboť vzájemná interakce entitativity a esenciality pozitivně signifikantně predikovala kolektivní vinu (*Reg. koeficient: 0.11540, p <. 001*). Dále také v rámci Simple effect testu můžeme vidět, že i zde je vliv entitativity na kolektivní vinu nejvýraznější tam, kde esencialita nabývá hodnot alespoň jednu směrodatnou odchylku nad průměrem (*Reg. koeficient: 0.449, p <. 001*), viz Tabulky 7 a 8:

Tabulka 7:

Název	Reg. koef.	σ	95% Interval spolehlivosti		St. volnosti	t	p
			Horní	Dolní			
(Koeficient)	2.42553	0.0622	2.3036	2.5475	2.75	38.978	<.001
ENT	0.36725	0.0361	0.2966	0.4379	473.38	10.183	<.001
ESE	-0.07376	0.0292	-0.1309	-0.0166	2708.69	-2.529	0.011
HOM	0.15161	0.0270	0.0986	0.2046	2857.90	5.610	<.001
VEL1	-0.00352	0.0180	-0.0387	0.0317	393.60	-0.196	0.845
OMI1	0.25491	0.0188	0.2181	0.2917	2818.76	13.571	<.001
COM1	0.13174	0.0179	0.0967	0.1667	2903.97	7.376	<.001
ENT * ESE	0.11540	0.0257	0.0651	0.1657	2714.75	4.499	<.001

Tabulka 8:

Simple Effects

Simple effects of ENT : Omnibus Tests

Stupně moderátorů

Odhadovaná standardní chyba	F	Num df	Den df	p
-1 σ	47.7	1.00	1156	<.001
Průměr	94.4	1.00	975	<.001
+1 σ	110.4	1.00	1349	<.001

Simple effects of ENT : Odhad parametrů

Stupně moderátorů

Odhadovaná standardní chyba	Odhad	Směrodatná odchylka	95% Interval spolehlivosti		Stupeň volnosti	t	p
			Dolní	Horní			
-1 σ	0.285	0.0413	0.204	0.366	1156	6.91	<.001
Průměr	0.367	0.0378	0.293	0.441	975	9.72	<.001
+1 σ	0.449	0.0428	0.366	0.533	1349	10.51	<.001

Ke stejnému závěru došli i autoři původní studie. Jejich analýza prokázala, že interakce těchto proměnných pozitivně a signifikantně predikovala kolektivní vinu (0.04 , $p = .001$) a následně v rámci Post hoc testu, že vliv entitativity na kolektivní vinu byl nevýraznější při vyšší míře esenciality (Denson et al., 2006).

3. Diskuse

Tento výzkum se zabýval principem mechanismu kolektivní viny. Konkrétně tím, zdali je kolektivní vina atribuována odlišně na různé druhy skupin a jaké proměnné k tomu přispívají. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že míra přisuzované kolektivní viny se skutečně liší v závislosti na typu skupiny. Signifikantní rozdíl mezi skupinami byl také zaznamenán v rámci dalších proměnných, jaký jsou entitativita, esencialita, homogenita, omission a commission. Tyto výsledky jsou ve shodě s předešlými výzkumy, včetně originální studie již současný výzkum replikoval (Denson et al, 2006, Lickel et al., 2000).

Velmi přínosnou částí výzkumu je analýza zabývající se vztahem mezi esencialitou a entitativitou a jejich interagujícím vlivem na atribuci kolektivní viny. Vztah těchto proměnných je zajímavý zejména proto, že obě se objevují v teoriích a přístupech k mechanismu kolektivní viny a také že mnohé předchozí výzkumy zabývající se související problematikou tento potenciální vztah berou v potaz (Yzerbyt et al., 2001; Yzerbyt & Rocher, 2002). Porozumění jejich vztahu by proto mohlo znamenat významný krok kupředu v rámci porozumění mechanismu atribuce kolektivní viny. Ze současného výzkumu, stejně tak jako ze závěru práce od Denson et al. (2006), vyplývá, že existuje signifikantní pozitivní interagující vztah mezi těmito proměnnými k predikci kolektivní viny. Z první části analýzy víme, že entitativita, nikoli esencialita, je významným prediktorem kolektivní viny, lze spíše usuzovat na moderující efekt esenciality na entitativitu, jež se pak promítá do jejího vztahu s kolektivní vinou.

Současný výzkum zároveň také nenašel signifikantní korelaci mezi esencialitou a kolektivní vinou, na rozdíl od práce Denson et al. (2006), kde byla zaznamenána mírná korelace mezi oběma proměnnými. Oproti tomu signifikantní, pozitivní korelace mezi entitativitou a esencialitou byla nalezena v obou výzkumech.

Dalším zajímavým bodem našeho výzkumu je vztah mezi kolektivní vinou commission a omission. V současném výzkumu, stejně jako v původní studii, byla nalezena pozitivní korelace mezi oběma proměnnými a kolektivní vinou. Zároveň také v rámci analýzy potenciálních prediktorů byl nalezen signifikantní pozitivní vztah obou proměnných a kolektivní viny, s tím, že zejména omission se ukázalo být relativně silným prediktorem. Toto je v rozporu s výsledky výzkumů od Tetlock et al. (2010) a také Singh et al. (2012), které nezávisle na sobě shrnují, že commission, jakožto jedna z interpretací

přístupu skupiny k činům viníka, hraje výraznější roli nežli omission při následné atribuci kolektivní viny.

Také vztah homogenity s entitativitou a kolektivní vinou byl centrem zájmu současného výzkumu. Z výsledků vyplývá, že homogenita skutečně koreluje s oběma proměnnými a zároveň je také jednou z proměnných, který se ukázaly jako relevantní prediktory kolektivní viny, v porovnání s jinými proměnnými, které byly do studie zahrnuty. Nelze tedy říci, že by tato proměnná byla jen pouhou subškálou etitativity, ale spíše lze usuzovat na samostatný vztah mezi homogenitou a kolektivní vinou.

Co se limitací výzkumu týče, je třeba vyzdvihnout několik zásadních faktů. Zaprvé to, že výzkum je prováděn na principu hodnocení třetí osobou, což mechanismu atribuce kolektivní viny ubírá na autenticitě, neboť kolektivní obviňování se primárně objevuje v rámci meziskupinového konfliktu nebo v situacích, kde osoba, která na vinu atribuuje, je velmi emočně zainteresována. Toto je ale také zároveň jednou z předností tohoto výzkumu, neboť umožňuje vyzdvihnout obecnější rysy tohoto mechanismu.

Další limitací je, že téměř polovina respondentů je rekrutována prostřednictvím databáze participantů laboratoře PLESS, což znamená, že téměř polovinu respondentů tvoří primárně studenti VŠ. Nelze tedy říci, že by se jednalo o reprezentativní vzorek běžné populace. Oproti původní studii, kde studenti představovali v podstatě celý vzorek, je současný výzkum víc variabilní, ovšem i zde tato limitace do jisté míry přetrvává. Také fakt, že všichni respondenti hodnotily všechny skupiny ve všech dimenzích, mohlo způsobit jisté zkreslení, neboť to potenciálně může vést k vytváření určitých iluziorních vztahů, které by se v běžných podmínkách neobjevovaly. Zároveň i to, že naše replikace probíhala v odlišném kulturním prostředí a jazyce lze chápat jako limitaci, pro srovnávání výsledků s původní studií. Na závěr nelze opomenout, že vzhledem k faktu, že výzkum představuje korelační studii, nelze z výsledků činit závěry o kauzalitě vztahů mezi proměnnými.

Následně lze shrnout, že závěry vyplývající z výzkumu by bylo možné aplikovat v rámci budoucích intervenčních programů. Jak bylo vyzdviženo v příslušné kapitole teoretické části, dosavadní intervence, zabývající se problematikou kolektivní viny, příliš poznatky o mechanismu tohoto jevu nezohledňují. Princip těchto intervencí je nejčastěji založen na *cognitive dissonance hypocrisy paradigm* (Aronson et al., 1991). Zde by tedy bylo možné konkrétně do intervence zahrnout výroky vycházející z proměnných, které se ukázala jako významné prediktory. Například, po vzoru intervence od Bruneau et al.

(2018), na principu homogenity členů, že je nemožné, aby všichni muslimové měli stejné povahové vlastnosti, nebo na principu entitativity, že rozhodně nelze říci, že by všichni muslimové mezi sebou sdíleli informace či měli blízké vzájemné vazby. Implementace takovýchto poznatků by mohla potenciálně zvýšit efektivitu dosavadních intervencí.

Závěr

Primárním cílem této diplomové práce bylo představení fenoménu kolektivní viny z psychologické perspektivy. Kolektivní vina, jak zde bylo mnohokrát zmíněno, se řadí k jevům souvisejícím s celou řadou patologických psychosociálních fenoménů. Zároveň je ale její psychologická stránka, zejména mechanismus kolektivní viny jako takový, stále ještě nedostatečně výzkumně zmapována a podložena.

V teoretické části byla nejprve kolektivní vina definována jako jev, jehož podstatou je generalizace viny na ostatní členy skupin kolem viníka, bez ohledu na to, zda jsou s danou událostí jakkoli spojeni. První kapitola představovala úvod do problematiky a kontextu v jakém můžeme kolektivní vinu vidět a kde ji z psychologického hlediska můžeme zkoumat. Pro demonstraci byla zmíněna studie od Lickel et al. (2003) zabývající se případem střelby ve škole z roku 1999, ze které vyplynulo, že na různé skupiny kolem viníka bývá vina svalována v rozdílné míře a také na základě odlišného odůvodnění.

Zásadním bodem této práce je pak druhá kapitola, kde byly představeny přístupy a výzkumy zabývající se mechanismem kolektivní viny. Tato kapitola shrnula nejen dosavadní relevantní faktory a teorie, ale také poukázala na nedostatky a absenci jednotné teorie, která by tyto přístupy propojila. Aktuální výzkumy se doposud primárně zabývaly faktory na straně usuzovatele. Jako nejrelevantnější a výzkumně podložený faktor se jeví entitativita, ačkoli i zde se výzkumy ne vždy shodují v její definici.

Další kapitola představovala uvedení do širšího kontextu, prostřednictvím shrnutí výzkumů porovávajících princip kolektivní viny v rámci interkulturního srovnání. Zde byly ukázány rozdíly, ale také podobnosti mezi přístupem ke kolektivní vině jako takové, zejména v porovnání východních a západních kultur.

Čtvrtá kapitola teoretické části blíže představila relevantní psychosociální jevy a důsledky kolektivní viny. Zmíněny byly například výzkumy zabývající se fenoménem zástupné odplaty (Lickel et al., 2006), touhy po pomstě, souvislosti se skupinovými emocemi (Mackie et al., 2000; Yzerbyt et al., 2003) a trestání kolektivních entit (Pereira & van Prooijen, 2018). Tyto jevy jsou více specificky propojeny s kolektivní vinou, a proto byly vyzdviženy samostatně, ovšem problematika kolektivní viny výrazně zasahuje.

Závěrečná kapitola teoretické části byla blíže věnována dosavadním intervencím zabývajícím se specificky problematikou kolektivního obviňování (Bruneau et al., 2018,

Bruneau et al., 2020). Zde je důležité zmínit, že i přes relevantní úspěšnost těchto intervencí u nich z velké části můžeme zaznamenat absenci jakékoli souvislosti s mechanismem atribuce kolektivní viny. Implementace těchto poznatků v rámci tohoto druhu intervencí proto představuje pole pro potenciální zvýšení efektivity intervencí kolektivní viny.

Empirickou část práce tvoří replikační korelační studie navazující na výzkum Denson et al. (2006). Cílem bylo nejen ověřit závěry původní studie, ale také se blíže podívat na vztah mezi ostatními relevantními proměnnými. Výsledky potvrdily klíčovou roli vztahu mezi kolektivní vinou a entitativitou. V návaznosti na to byl blíže zároveň zhodnocen vztah homogenity, esenciality, commission a omission s oběma těmito proměnnými. Některé z nich se jeví jako více přímo spojené s kolektivní vinou (homogenita, commission, omission), zatímco jiné se ukázali spíše blíže provázané s entitativitou (esencialita).

Výsledky výzkumu přispěly k organizaci poznatků o vztahu relevantních proměnných, vnesených do souvislosti s kolektivní vinou prostřednictvím předchozích výzkumů a teorií. Závěry mohou být potenciálně prospěšné pro budoucí propojení těchto poznatků a vytvoření jednotné teorie atribuce kolektivní viny.

Na závěr lze říci, že tato práce jako celek přináší nejen shrnutí dosavadních dostupných psychologických poznatků souvisejících s fenoménem kolektivní viny, ale také kriticky vyzdvihuje jejich nedostatky a poukazuje na potenciální prostor pro budoucí výzkumy.

Seznam použité literatury

Abelson, R. & Dasgupta, N. & Park, J. & Banaji, M. (1998). Perceptions of the Collective Other. *Personality and social psychology review : an official journal of the Society for Personality and Social Psychology*, Inc. 2. 243-50. 10.1207/s15327957pspr0204_2.

Alexander, M. G., Brewer, M. B., & Hermann, R. K. (1999). Images and affect: A functional analysis of out-group stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 78–93. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.78>

Alicke, M. D. (2000). Culpable control and the psychology of blame. *Psychological Bulletin*, 126(4), 556–574. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.4.556>

Armed Conflict Survey 2015. (2015). International Institute for Strategic Studies. Retrieved from <https://www.iiss.org/en/publications/acs/by%20year/armed-conflict-survey-2015-46e5>

Aronson, E., Fried, C., & Stone, J. (1991). Overcoming denial and increasing the intention to use condoms through the induction of hypocrisy. *American Journal of Public Health*, 81, 1636-1638.

APA (2019). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Baumeister, Roy & Vohs, Kathleen & DeWall, C & Zhang, Liqing. (2007). How Emotion Shapes Behavior: Feedback, Anticipation, and Reflection, Rather Than Direct Causation. *Personality and social psychology review: an official journal of the Society for Personality and Social Psychology*, Inc. 11. 167-203. 10.1177/1088868307301033.

Bell, N. E., & Tetlock, P. E. (1989). The intuitive politician and the assignment of blame in organizations. In R. A. Cialalone & P. Rosenfeld (Eds.), *Impression management in the organization*, 105-123. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. New York: McGraw-Hill.

Bruneau EG, Kteily NS, Urbiola A. (2020). A collective blame hypocrisy intervention enduringly reduces hostility towards Muslims. *Nat Hum Behav.*, 4(1), 45-54.10.1038/s41562-019-0747-7.

- Bruneau, E., Kteily, N., & Falk, E. (2018). Interventions Highlighting Hypocrisy Reduce Collective Blame of Muslims for Individual Acts of Violence and Assuage Anti-Muslim Hostility. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44(3), 430-448. <https://doi.org/10.1177/0146167217744197>
- Campbell, D. T. (1958). Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as social entities. *Behavioral Science*, 3, 14-25. <https://doi.org/10.1002/bs.3830030103>
- Carlsmith, K. M., Darley, J. M. (2008). Psychological aspects of retributive justice. *Advances in Experimental Social Psychology*, 40, 193–236. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(07\)00004-4](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(07)00004-4)
- Carlsmith, K. M., Darley, J. M., Robinson P. H. (2002). Why do we punish? Deterrence and just deserts as motives for punishment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 284–299. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.2.284>
- Castano, E., & Yzerbyt, V. Y. (1998). The highs and lows of group homogeneity. *Behavioural processes*, 4 (2-3), 219–238. [https://doi.org/10.1016/s0376-6357\(97\)00078-8](https://doi.org/10.1016/s0376-6357(97)00078-8)
- Cooper, D. (1968). *Collective responsibility*. *Philosophy*, 43, 258-268.
- Crawford, M. T., Sherman, S. J., & Hamilton, D. L. (2002). Perceived entitativity, stereotype formation, and the interchangeability of group members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1076–1094. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.5.1076>
- Crandall, C. S., Eshleman, A., & O'Brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: The struggle for internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 359-378.
- Crisp, R. J., Heuston, S., Farr, M. J., & Turner, R. N. (2007). Seeing Red or Feeling Blue: Differentiated Intergroup Emotions and Ingroup Identification in Soccer Fans. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(1), 9-26. <https://doi.org/10.1177/1368430207071337>
- Cushman, F., Durwin, A. J., Lively, C. 2012. Revenge without responsibility? Judgments about collective punishment in baseball. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48, 1106–1110. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.03.011>

- Darley, J. M., Carlsmith, K. M., & Robinson, P. H. (2000). Incapacitation and just deserts as motives for punishment. *Law & Human Behavior*, 24, 659-683. <https://doi.org/10.1023/A:1005552203727>
- Dasgupta, N., Banaji, M. R., & Abelson, R. P. (1999). Group entitativity and group perception: Associations between physical features and psychological judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 991–1003.
- Denson, T., Lickel, B., Curtis, M., Stenstrom, D., & Ames, D. R. (2006). The roles of entitativity and essentiality in judgments of collective responsibility. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 43–61. <https://doi.org/10.1177/1368430206059857>
- Doosje, B. E. J., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. R. (1998). Guilty by Association: When One's Group Has a Negative History. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 872-886. 10.1037/0022-3514.75.4.872.
- Dumont, M., Yzerbyt, V., Wigboldus, D., & Gordijn, E. H. (2003). Social categorization and fear reactions to the September 11th terrorist attacks. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1509–1520.
- Falomir-Pichastor, J. M., Staerke, C., Depuiset, M. A., Butera, F. (2007). Perceived legitimacy of collective punishment as a function of democratic versus non-democratic group structure. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10, 565–579. <https://doi.org/10.1177/1368430207081543>
- Feather, N. T. (1998). Reactions to penalties for offenses committed by the police and public citizens: Testing a social-cognitive process model of retributive justice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 528-544.
- Feinberg, J. (1968). Collective responsibility. *Journal of Philosophy*, 65, 674-688.
- Festinger, L. (1962). *A theory of cognitive dissonance (Vol. 2)*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fincham, F. D. & Jaspars, J. M. (1979). Attribution of Responsibility: From Man the Scientist to Man As Lawyer. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 13, 81-138., [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60131-8](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60131-8).

- Fincham, F. D. & Shultz, T. (1981). Intervening causation and the mitigation of responsibility for harm. *British Journal of Social Psychology*, 20, 113 - 120. [10.1111/j.2044-8309.1981.tb00483.x](https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1981.tb00483.x).
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>
- Fointiat, V. (2004). “I know what I have to do, but...” when hypocrisy leads to behavioral change. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 32, 741-746.
- Fried, C. B., & Aronson, E. (1995). Hypocrisy, misattribution, and dissonance reduction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 925-933.
- Friedman, M., & May, L. (1985). Harming women as a group. *Social Theory and Practice*, 11, 218-221.
- Gaertner, L., Iuzzini, J., O'Mara, E. M. (2008). When rejection by one fosters aggression against many: Multiple-victim aggression as a consequence of social rejection and perceived groupness. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 958–970. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2008.02.004>
- Gaertner, L., & Schopler, J. (1998). Perceived ingroup entitativity and intergroup bias: An interconnection of self and others. *European Journal of Social Psychology*, 28(6), 963–980. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(1998110\)28:6<963::AID-EJSP905>3.0.CO;2-S](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(1998110)28:6<963::AID-EJSP905>3.0.CO;2-S)
- Gentner, D. (1989). The mechanisms of analogical learning. In S. Vosniadou & A. Ortony (Eds.), *Similarity and analogical reasoning* (pp. 199–241). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511529863.011>
- Gregan-Paxton, J., & John, D. R. (1997). Consumer learning by analogy: A model of internal knowledge transfer. *Journal of Consumer Research*, 24, 266–284.

- Gervey, B. M., Chiu, C.-y., Hong, Y.-y., & Dweck, C. S. (1999). Differential use of person information in decisions about guilt versus innocence: The role of implicit theories. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(1), 17–27. <https://doi.org/10.1177/0146167299025001002>
- Giner-Sorolla, R., Kamau, C., & Castano, E. (2010). Guilt and shame through recipients' eyes: The moderating effect of blame. *Social Psychology*, 41, 88–92.
- Gross, J. J. (1999). Emotion regulation: Past, present, future. *Cognition and Emotion*, 13, 551–573.
- Hamilton, V. L. (1978). Who is responsible? Toward a social psychology of responsibility attribution. *Social Psychology*, 41, 316–328.
- Hamilton, V. L. (1978). Obedience and responsibility: A jury simulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 126–146.
- Hamilton, V. L. (1986). Chains of command: Responsibility attribution in hierarchies. *Journal of Applied Social Psychology*, 16, 118–138.
- Hamilton, V. L., & Sanders, J. (1981). The effect of roles and deeds on responsibility judgments: The normative structure of wrongdoing. *Social Psychology Quarterly*, 44, 237–254.
- Hamilton, D. L., & Sherman, S. J. (1996). Perceiving persons and groups. *Psychological Review*, 103, 336–355.
- Haslam, N., Rothschild, L., & Ernst, D. (2000). Essentialist beliefs about social categories. *British Journal of Social Psychology*, 39(1), 113–127. <https://doi.org/10.1348/014466600164363>
- Haslam, N., Rothschild, L., & Ernst, D. (2002). Are essentialist beliefs associated with prejudice? *British Journal of Social Psychology*, 41, 87–100.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York, NY: Wiley.
- Hioki, K., & Karasawa, M. (2010). Effects of group entitativity on the judgment of collective intentionality and responsibility. *Japanese Journal of Psychology*, 81(1), 9–16. <https://doi.org/10.4992/jjpsy.81.9>

- Holyoak, K. J., & Thagard, P. (1989). Analogical mapping by constraint satisfaction. *Cognitive Science*, 13, 295–355.
- Hong, Y., Levy, S. R., & Chiu, C. (2001). The Contribution of the Lay Theories Approach to the Study of Groups. *Personality and Social Psychology Review*, 5(2), 98-106. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0502_1
- Chao, M. M., Zhang, Z.-X., & Chiu, C.-y. (2008). Personal and collective culpability judgment: A functional analysis of East Asian-North American differences. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39, 730–744.
- Chiu, C., & Hong, Y. (1992). The effects of intentionality and validation on individual and collective responsibility attribution among Hong Kong Chinese. *Journal of Psychology*, 126, 291–300.
- Chiu, C.-y., & Kim, Y.-h. (2011). Rethinking culture and the self: Some basic principles and their implications. In S. Breugelmans, A. Chasiotis, & van de Vijver (Eds.), *Fundamental questions in cross-cultural psychology*, 518–543 . New York, NY: Cambridge University Press.
- Johnson, A. & Queller, S. (2003). The Mental Representations Of High And Low Entitativity Groups. *Social Cognition*. 21, 101-119. 10.1521/soco.21.2.101.21316.
- Jost, J. T., Banaji, M. R., & Nosek, B. A (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25, 881–920.
- Kashima, Y., Kashima, E., Chiu, C.-Y., Farsides, T., Gelfand, M., Hong, Y.-Y., Kim, U., Strack, F., Werth, L., Yuki, M., & Yzerbyt, V. (2005). Culture, essentialism, and agency: Are individuals universally believed to be more real entities than groups? *European Journal of Social Psychology*, 35(2), 147–169. <https://doi.org/10.1002/ejsp.237>
- Kwan, L.- Y.- Y., & Chiu, C. Y. (2014). Holistic versus analytic thinking explains collective culpability attribution. *Basic and Applied Social Psychology*, 36, 3–8. <https://doi.org/10.1080/01973533.2013.856790>

- Lickel, B., Hamilton, D. L., Wieczorkowska, G., Lewis, A., Sherman, S. J., & Uhles, A. N. (2000). Varieties of groups and the perception of group entitativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 223–246.
- Lickel, B., & Onuki, M. (2015). Generalization processes in collective responsibility and intergroup conflict. In S. J. Stroessner & J. W. Sherman (Eds.), *Social perception from individuals to groups* (pp. 197–212). Psychology Press.
- Lickel, B. & Miller, N. & Stenstrom, D. & Denson, T. & Schmader, T. (2006). Vicarious Retribution: The Role of Collective Blame in Intergroup Aggression. *Personality and social psychology review : an official journal of the Society for Personality and Social Psychology*, 10, 372-90. 10.1207/s15327957pspr1004_6.
- Lickel, B., Schmader, T., and Hamilton, D. L. (2003). A case of collective responsibility: Who else was to blame for the Columbine High School shootings? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 194–204.
- Letty, Y. Y. Kwan & Chi-yue Chiu (2014) Holistic Versus Analytic Thinking Explains Collective Culpability Attribution, *Basic and Applied Social Psychology*, 36(1), 3-8. 10.1080/01973533.2013.856790
- Levinson, D. (2003). Collective Sanctions. *Stanford Law Review*, 56(2), 345-428.
- Lloyd-Bostock, S. (1983). Attributions of cause and responsibility as social phenomena. In J. Jaspars, F. D. Fincham, & M. Hewstone (Eds.), *Attribution theory and research: Conceptual developmental and social dimensions*, 261–289. London: Academic Press.
- May, L. (1987). *The morality of groups*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- Mackie, D. M., Devos, T., & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 602–616.
- Mackie, D. M., Maimor, A. T., & Smith, E. R. (2009). Intergroup emotions theory. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (pp. 285–307). Psychology Press.

- Maitner, A. T., Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2006). Evidence for the regulatory function of intergroup emotion: Emotional consequences of implemented or impeded intergroup action tendencies. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(6), 720–728. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.08.001>
- Malle, B., Knobe, J. (1997). The Folk Concept of Intentionality. *Journal of Experimental Social Psychology*, 33, 101–121. [10.1006/jesp.1996.1314](https://doi.org/10.1006/jesp.1996.1314).
- Markman, A. B., & Wisniewski, E. J. (1997). Similar and different: The differentiation of basic level categories. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 23, 54–70.
- McConnell, A. R., Sherman, S. J., & Hamilton, D. L. (1997). Target entitativity: Implications for information processing about individual and group targets. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(4), 750–762. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.4.750>
- McGarty, C., Haslam, S. A., Hutchinson, K. J., & Grace, D. M. (1995). Determinants of perceived consistency: The relationship between group entitativity and the meaningfulness of categories. *British Journal of Social Psychology*, 34(3), 237-256. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1995.tb01061.x>
- McGray, H. (1987). Morality and collective liability. *Journal of Value Inquiry*, 20, 157-165.
- Morewedge, C. K., Chandler, J. J., Smith, R., Schwarz, N., & Schooler, J. (2013). Lost in the crowd: Entitative group membership reduces mind attribution. *Consciousness and Cognition: An International Journal*, 22(4), 1195-1205. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2013.08.002>
- Nawata, K., Yamaguchi, H. (2013), Intergroup vicarious retribution. *Asian Journal of Social Psychology*, 16, 279-285. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12032>
- Newheiser, A. K., & Dovidio, J. F. (2015). High outgroup entitativity can inhibit intergroup retribution. *The British journal of social psychology*, 54(2), 341–358. <https://doi.org/10.1111/bjso.12078>

- Newheiser, A. K., Sawaoka, T., & Dovidio, J. F. (2012). Why do we punish groups? High entitativity promotes moral suspicion. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48, 931–936. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.02.013>
- Nishida, T. (1985). *A study of the history of Chinese criminal laws*. Peking: Peking University Press.
- O'Laughlin, M. J., & Malle, B. F. (2002). How people explain actions performed by groups and individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(1), 33–48. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.1.33>
- Pennekamp, S. F., Doosje, B., Zebel, S., & Fischer, A. H. (2007). The past and the pending: The antecedents and consequences of group-based anger in historically and currently disadvantaged groups. *Group Processes and Intergroup Relations*, 10, 41–56.
- Pereira, A., Berent, J., Falomir-Pichastor, J. M., Staerklé, C., & Butera, F. (2015). Collective punishment depends on collective responsibility and political organization of the target group. *Journal of Experimental Social Psychology*, 56, 4–17. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2014.09.001>
- Pereira, A., & van Prooijen, J. W. (2018). Why we sometimes punish the innocent: The role of group entitativity in collective punishment. *PLoS ONE*, 13(5), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0196852>
- Robinson, P. H., & Darley, P. H. (1995). *Justice, liability, and blame: Community views and the criminal law*. Boulder, CO: Westview.
- Rothbart, M., & Taylor, M. (1992). Category labels and social reality: Do we view social categories as natural kinds? In K. Fiedler & G. R. Semin (Eds.), *Language, interaction, and social cognition*, 11–36, Newbury Park, CA: Sage.
- Rucker, D. D., Polifroni, M., Tetlock, P. E., & Scott, A. L. (2004). On the assignment of punishment: The impact of general-societal threat and the moderating role of severity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 673–684.

Sankowski, E. (2005). collective responsibility. In *The Oxford Companion to Philosophy*. : Oxford University Press. Retrieved 16 Jun. 2021, from <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199264797.001.0001/acref-9780199264797-e-427>.

Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. New York: Cambridge University Press.

Singh, R., & Lin, X. (2011). Severity effect on compensation and imprisonment recommendations: Deterrence as a mediator in Singapore. *Asian Journal of Social Psychology*, 14, 36–49.

Singh, R., Simons, J. J., Self, W., Tetlock, P., Zemba, Y., Yamaguchi, S., Osborn, C. Y., Fisher, J., May, J., & Kaur, S. (2012). Association, Culture, and Collective Imprisonment: Tests of a Two-Route Causal-Moral Model. *Basic and Applied Social Psychology*, 34, 269–277. 10.1080/01973533.2012.674763

Singh, R., Simons P., Self, W., Tetlock, P., Bell, A., Ong, P., Susheel, K. (2011). Cultural and developmental differences in norm and meta-norm enforcement: Does collective blame compensate for individual blame?.

Singh, R., Simons, J., Self, W., Tetlock, P., Bell, P., May, J., Crisp, R., Kaur, S., Benfield, J., Sziemko, W. (2012). From wrongdoing to imprisonment: Test of a causal–moral model. *IIMB Management Review*, 24. 73–78. 10.1016/j.iimb.2012.02.001.

Shaver, K. G. (1985). *The attribution of blame*. New York: Springer.

Sherman, S. J. & Percy, E. (2010). The psychology of collective responsibility: When and why collective entities are likely to be held responsible for the misdeeds of individual members. *Journal of Law and Policy*, 19, 137-170.

Shultz, T. R., Schleifer, M., & Altman, I. (1981). Judgments of causation, responsibility, and punishment in cases of harm-doing. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 13(3), 238-253. <https://doi.org/10.1037/h0081183>

- Skitka, Linda & Bauman, Christopher & Mullen, Elizabeth. (2004). Political Tolerance and Coming to Psychological Closure Following the September 11, 2001, Terrorist Attacks: An Integrative Approach. *Personality & social psychology bulletin*, 30, 743-56. 10.1177/0146167204263968.
- Skulmowski, A., Bunge, A., Cohen, B., Kreilkamp, B., Troxler, N. (2015). Investigating conceptions of intentional action by analyzing participant generated scenarios. *Frontiers in Psychology*, 6, 1630–1630. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01630>
- Smith, E. R., & Mackie, D. M. (2006). It's about time: Intergroup emotions as time-dependent phenomena. In R. Brown & D. Capozza (Eds.), *Social Identities: Motivational, Emotional and Cultural Influences* (pp. 173–187). Psychology Press/Taylor & Francis (UK).
- Spencer-Rodgers, J., Hamilton, D. L., Sherman, S. J. (2007). The central role of entitativity in stereotypes of social categories and task groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(3), 369–388. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.3.369>
- Stenstrom, D. M., Lickel, B., Denson, T. F., Miller, N. (2008). The roles of ingroup identification and outgroup entitativity in intergroup retribution. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 1570–1582. <https://doi.org/10.1177/0146167208322999>
- Stone, J., Aronson, E., Crain, A. L., Winslow, M. P., Fried, C. B. (1994). Inducing hypocrisy as a means of encouraging young adults to use condoms. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 116-128.
- Taylor, D. M., Moghaddam, F. M., Gamble, I., & Zeller, E. (1987). Disadvantaged group responses to perceived inequity: From passive acceptance to collective action. *Journal of Social Psychology*, 127, 259–272.
- Tedeschi, J. T., & Felson, R. B. (1994). *Violence, aggression, and coercive actions*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Tetlock, P. E. (2002). Social functionalist frameworks for judgment and choice: Intuitive politicians, theologians, and prosecutors. *Psychological Review*, 109(3), 451–471. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.3.451>

Tetlock, P. E., Self, W. T., & Singh, R. (2010). The punitiveness paradox: When is external pressure exculpatory-And when a signal just to spread blame? *Journal of Experimental Social Psychology*, 46, 388–395.

Tetlock, P. E., Visser, P. S., Singh, R., Polifroni, M., Scott, A., Elson, S. B., Mazzocco, P., & Rescober, P. (2007). People as intuitive prosecutors: The impact of social-control goals on attributions of responsibility. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(2), 195–209. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.02.009>

Tyler, T., & Mentovich, A. (2014). Punishing Collective Entities. *Journal of law and policy*, 19, 9.

van Prooijen, J.-W. and Douglas, K. M. (2018), Belief in conspiracy theories: Basic principles of an emerging research domain. *Eur. J. Soc. Psychol.*, 48: 897-908. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2530>

Van Zomeren, Martijn & Spears, Russell & Fischer, Agneta & Leach, Colin. (2004). Put Your Money Where Your Mouth Is! Explaining Collective Action Tendencies Through Group-Based Anger and Group Efficacy. *Journal of personality and social psychology*, 87, 649-64. 10.1037/0022-3514.87.5.649.

Vasquez, E. A., Wenborne, L., Peers, M., Alleyne, E., & Ellis, K. (2015). Any of them will do: In-group identification, out-group entitativity, and gang membership as predictors of group-based retribution. *Aggressive behavior*, 41(3), 242–252. <https://doi.org/10.1002/ab.21581>

Vidmar, N., Miller D. T. (1980). Social psychological processes underlying attitudes toward legal punishment. *Law & Society Review*, 14, 565–602.

Walker, I., & Smith, H. J. (Eds.). (2002). *Relative deprivation: Specification, development, and integration*. Cambridge University Press.

Walster, E. (1966). Assignment of responsibility for an accident. *Journal of Personality & Social Psychology*, 3, 73-79.

Waytz, A., & Young, L. (2012). The Group-Member Mind Trade-Off: Attributing Mind to Groups Versus Group Members. *Psychological Science*, 23(1), 77-85. <https://doi.org/10.1177/0956797611423546>

- Weiner, B. (1995). Inferences of responsibility and social motivation. *Advances in Experimental Social Psychology*, 27, 1–47.
- Welbourne, J. L. (1999). The impact of perceived entitativity on inconsistency resolution for groups and individuals. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35, 481–508.
- Wildschut, T., Pinter, B., Vevea, J. L., Insko, C. A., & Schopler, J. (2003). Beyond the group mind: A quantitative review of the interindividual-intergroup discontinuity effect. *Psychological Bulletin*, 129, 698–722.
- Yzerbyt, V., Corneille, O., & Estrada, C. (2001). The interplay of subjective essentialism and entitativity in the formation of stereotypes. *Personality and Social Psychology Review*, 5(2), 141–155. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0502_5
- Yzerbyt, V., Dumont, M., Wigboldus, D., Gordijn, E. (2003). I feel for us: The impact of categorization and identification on emotions and action tendencies. *British Journal of Social Psychology*, 42, 533–549.
- Yzerbyt, V., Judd, C. M., & Corneille, O. (2004). Perceived Variability, Entitativity, and Essentialism: Introduction and Overview. In V. Yzerbyt, C. M. Judd, & O. Corneille (Eds.), *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism* (pp. 1–22). Psychology Press.
- Yzerbyt, V. Y., & Rocher, S. (2002). Subjective essentialism and the emergence of stereotypes. In C. McGarty, V. Y. Yzerbyt, & R. Spears (Eds.), *Stereotypes as explanations: The formation of meaningful beliefs about social groups* (pp. 38–66). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489877.004>
- Yzerbyt, V., Rocher, S., & Schadron, G. (1997). Stereotypes as explanations: A subjective essentialistic view of group perception. In R. Spears, P. J. Oakes, N. Ellemers, & S. A. Haslam (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life* (pp. 20–50). Blackwell Publishing.
- Zemba, Y. (2006). Responses to organizational harm: Mechanism of blaming managers as proxies for a culpable organization. *Basic and Applied Social Psychology*, 9, 184–194.

Zemba, Y., Young, M. J., & Morris, M. W. (2006). Blaming leaders for organizational accidents: Proxy logic in collective- versus individualagency cultures. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 101, 36–51.

Zhang, J. (1984). Preliminary research on the characteristics of the feudal judicial system of China. *Theses of Law of China*, 1, 245-266.

Seznam grafů

Graf 1: Hodnocení kolektivní viny napříč jednotlivými druhy skupin.....	52
Graf 2: Hodnocení entitativity napříč jednotlivými druhy skupin	52
Graf 3: Hodnocení esenciality napříč jednotlivými druhy skupin.....	52
Graf 4: Hodnocení omission napříč jednotlivými druhy skupin	53
Graf 5: Hodnocení commission napříč jednotlivými druhy skupin.....	53
Graf 6: Hodnocení homogenity napříč jednotlivými druhy skupin.....	54

Seznam tabulek

Tabulka 1: Post hoc test esenciality.....	53
Tabulka 2: Post hoc test commission	54
Tabulka 3: Post hoc test homogeneity.....	55
Tabulka 4: Korelační analýza.....	55
Tabulka 5: Mix linear modeling – porovnání prediktorů I.....	58
Tabulka 6: Mix linear modeling – porovnání prediktorů II.....	58
Tabulka 7: Mix linear modeling – porovnání prediktorů III	59
Tabulka 8: Simple effects test	59

Seznam zkratek

ANOVA	Analysis of variance
APA	American Psychological Association
ČR	Česká republika
HLM	Hierarchical linear modeling
PLESS	Prague Laboratory for Experimental Social Sciences
RM ANOVA	Repeated measures Analysis of variance
USA	United States of America
VŠ	Vysoká škola

Příloha 1.: RM ANOVA testy sféricity I.

Kolektivní vina:

Test Sfericity:

	Mauchly's W	p	Greenhouse-Geisser ϵ	Huynh-Feldt ϵ
Druhy skupin	0.870	< .001	0.914	0.925

Entitativita:

Test Sfericity:

	Mauchly's W	p	Greenhouse-Geisser ϵ	Huynh-Feldt ϵ
Druhy skupin	0.796	< .001	0.882	0.892

Esencialita:

Test Sfericity:

	Mauchly's W	p	Greenhouse-Geisser ϵ	Huynh-Feldt ϵ
Druhy skupin	0.965	0.125	0.978	0.992

Příloha 2.: RM ANOVA testy sféricity II.

Omission:

Test Sphericity:

	Mauchly's W	p	Greenhouse-Geisser ϵ	Huynh-Feldt ϵ
Druhy skupin	0.798	< .001	0.877	0.888

Commission:

Test Sphericity:

	Mauchly's W	p	Greenhouse-Geisser ϵ	Huynh-Feldt ϵ
Druhy skupin	0.480	< .001	0.693	0.699

Homogenita:

Test Sphericity:

	Mauchly's W	p	Greenhouse-Geisser ϵ	Huynh-Feldt ϵ
Druhy skupin	0.826	< .001	0.908	0.919